

श्रीशङ्कराचार्य-संस्कृत-विश्वविद्यालयः

कालटि (अधिनियमाः-ACTs)

(1994 वर्षस्य अधिनियमसंख्या-5)

श्रीशङ्कराचार्य-संस्कृत-विश्वविद्यालयाधिनियमाः, 1994

(2009 वर्षस्य अधिनियमसंख्या - 7 पर्यन्तस्य संशोधनानि समाविष्टानि)

(श्रीशङ्कराचार्य-संस्कृत-विश्वविद्यालयः कालटि इत्यस्य कुलसचिवेन निस्सारितः)

(कार्यालयोपयोगाय केवलम्)

कुलपतिः

डॉ.जे.प्रसाद

उपकुलपति:

डॉ.एस्.राजशेखरन्

कुलसचिव:

डॉ.एस्.प्रेमजित्

नियमसमिति:

श्री.टि.चन्द्रबाबु

(संयोजकः)

श्री सक्कीर.पि.बि

श्री.पि.बि.साम् कुमार

(सदस्यौ)

“ज्ञानादेव तु कैवल्यम्”

Knowledge is Liberation

श्रीशङ्कराचार्य-संस्कृत-विश्वविद्यालयः कालटि

SREE SANKARACHARYA UNIVERSITY OF SANSKRIT

पोस्ट कालटि, एर्णाकुलम् जिल्ला

केरलम् - 683574

डॉ.जे.प्रसाद् फोन्

: 0484-2463580

कुलपतिः फेक्स

: 0484-2463580

ई-मेल

[:ssuvc@sancharnet.in](mailto:ssuvc@sancharnet.in)

दिनाङ्कः 06.04.2009

प्राक्कथनम्

लोकतान्त्रिकविधाने नियमाः चालकशक्तयः सन्ति। सर्वेऽपि आत्मनः सम्बद्धे क्षेत्रे प्रचलितैः नियमैः परिचिता भवेयुः। एतस्मिन् सन्दर्भे, विश्वविद्यालयेन विविधेषु कालेषु निर्मितान् नियमान् समाहृत्य प्रकाशयितुं नियमसमित्या विहितः प्रयासः प्रशंसायोग्यो भवति।

सङ्कलनमिदं विश्वविद्यालयस्यायस्य कर्मचारिणाम् अधिकारिणां च तत्परतापूर्वकं स्वकर्मानुष्ठाने तद्वारा विश्वविद्यालयस्य प्रगतौ च प्रयोजकं भवेदिति मे विश्वासः।

डॉ.जे.प्रसाद्
कुलपतिः

श्रीशङ्कराचार्य-संस्कृत-विश्वविद्यालयः

पोस्टः कालटि, एर्णाकुलं जिल्ला

केरलम् – 683574

डॉ.एस.राजशेखरन् फोन् : 0484-2463580

उपकुलपतिः फेक्स : 0484-2463580

ई-मेल :

drsrajasekharan@asianetindia.com

दिनाङ्कः:06.04.2009

सन्देशः

विश्वविद्यालयेनैतावता प्रकाशितानां नियमानां सङ्कलनं नियमसमित्या क्रियत इति ज्ञात्वा भृशं मोमुद्यते। निश्चयेनासौ **सकारात्मकः** कश्चन प्रयासोऽस्ति। कर्मचारिणां स्वकर्तव्यनिर्वहणे इदम् अतीव उपयोगप्रदं साधनमवश्यं भवेत्। अवसरेऽस्मिन् उद्यमममुं हृदयेन अभिनन्दामि।

डॉ.एस.राजशेखरन्

उपकुलपतिः

“सर्वेषां हि शोभनानां शोभनतमा विद्या”

Of all that shines bright, knowledge is the most luminous

आमुखम्

श्रीशङ्कराचार्य-संस्कृत-विश्वविद्यालयाधिनियमः 1994 (1994 वर्षस्य नियमसंख्या 5),
केरलराज्यविधानसभयापारितः 1994 मार्चमासस्य तृतीये दिनाङ्के महामहिम्ना राज्यपालेन अनुमोदितश्चास्ति। एषः

नियमः केरलराज्यसर्वकारेण सूचनासंख्या 2547/ Leg.Uni.3/94/Law इत्यनया 03.03.1994 दिनाङ्कस्य असाधारणे राजपत्रे प्रकाशितोऽपि वर्तते।

ततः परं मुख्यनियमस्य अनेकवारं संशोधनानि अपि जातानि। विविधेषु अधिनियमेषु समये समये सञ्जातानि तथा प्रकीर्णरूपेण तत्र तत्र विद्यमानानि चैतानि संशोधनानि संकलय्य एकत्र समायोजयित्वा प्रकृतनियमस्वरूपतामापदयितुं महान् प्रयासो विहितोऽस्ति। पूर्वतनप्रावधानानां स्वरूपं पाद टिप्पणीरूपेण प्रदर्शितमस्ति येन नियमानां विकासः अवगन्तुं शक्यते।

मुख्यनियमस्य चत्वारः, संशोधननियमानाम् एकं शुद्धिपत्रं च अनुबन्धरूपेण विद्यन्ते। विश्वविद्यालयस्य समस्तकर्मचारिणां कृते एतत् सन्दर्भग्रन्थरूपेण उपयोगि भवेत्।

कालटि   डॉ.एस्.प्रेमजित्

06.04.2009   कुलसचिवः

“सङ्गच्छध्वं संवदध्वम्
संवो मनांसि जानताम्
देवाभागं यथा पूर्वे
सङ्गानाना उपासते”

**Let us walk together. Confer together.
Let our minds be one in receiving knowledge
As gods of yore, let us strive together.**

विषयानुक्रमणी
श्रीशङ्कराचार्य-संस्कृत-विश्वविद्यालयाधिनियमः 1994

अनुबन्धः- ।

(शुद्धिपत्रम्)

अनुबन्धः - II

(श्रीशङ्कराचार्य-संस्कृत-विश्वविद्यालयाधिनियमः (संशोधनम्) नियमः 2003 (2003 वर्षस्यनियमः 4))

अनुबन्धः - III

(श्रीशङ्कराचार्य-संस्कृत-विश्वविद्यालयाधिनियमः (संशोधनम्) नियमः 2005 (2005 वर्षस्यनियमः 1))

अनुबन्धः - IV

(श्रीशङ्कराचार्य-संस्कृत-विश्वविद्यालयाधिनियमः (संशोधनम्) नियमः 2007 (2007 वर्षस्यनियमः 24))

अनुबन्धः - V

(श्रीशङ्कराचार्य-संस्कृत-विश्वविद्यालयाधिनियमः (संशोधनम्) नियमः 2008 (2008 वर्षस्यनियमसंख्या7))

“एकं सद्विप्राः बहुधा वदन्ति।”

Truth is but one, spoken in diverse ways

श्रीशङ्कराचार्य-संस्कृत-विश्वविद्यालयाधिनियमः, 1994

(1994 वर्षस्य नियमसंख्या-5)

एर्णाकुलम् जिलायाम् आलुवा तालूक् अन्तर्गते कालटि इति जनपदे श्रीशङ्कराचार्य-संस्कृत-विश्वविद्यालय इति नाम्ना एकं विश्वविद्यालयं संस्थाप्य सञ्चालयितुं निर्मितः नियमः

भूमिका – यतोहि, विश्वप्रसिद्धस्य भारतीयदार्शनिकस्य जगद्गुरु आदिशङ्कराचार्यस्य जन्मस्थाने संस्कृतभाषायाः, भारतीयविद्यायाः, भारतीयदर्शनानां तथा भारतीयभाषाणां प्रचारार्थं प्रसारार्थञ्च तन्नाम्नि एकं संस्कृतविश्वविद्यालयं संस्थाप्य सञ्चालनीयमिति धिया।

अस्मिन् पञ्चचत्वारिंशता गणतन्त्रवर्षे अनन्तरोक्तप्रकारेण अधिनियमितो भवेत्।

प्रथमः अध्यायः

प्रारम्भिकम्

1. लघुशीर्षकं प्रारम्भश्च

1. अयं नियमः "श्रीशङ्कराचार्य-संस्कृत-विश्वविद्यालय-अधिनियमः, 1994" इति जानीयात्।
2. अयं नियमः, 25 नवम्बर् 1993 प्रभृति कार्यान्वितो भवेत्।

2. निर्वचनानि

नियमेऽस्मिन् सन्दर्भवशादन्यथा नापेक्षितश्चेत् -

1. 'विद्यापरिषद्' इत्यस्य अनुच्छेदसंख्या 16 इत्यन्तर्गतेन नियमेन संस्थापिता विश्वविद्यालयस्य अस्य विद्यापरिषद् इत्यर्थः।
  2. 'शैक्षणिकविभागः' इत्यस्य विश्वविद्यालयान्तर्गतेषु, विभागाध्यक्षस्याधीने प्रवर्तमानेषु शिक्षाविभागेषु अन्यतमः अथवा तदन्तर्गतं किमपि एककम् इत्यर्थः।
  3. 'प्राधिकारी/प्राधिकरणम्' इत्यस्य विश्वविद्यालयनियमस्य एकादशे अनुच्छेदे निर्दिष्टेषु प्राधिकारिषु/प्राधिकरणेषु वा अन्यतमः/अन्यतमम् इत्यर्थः।
  4. 'पाठ्यक्रमसमितिः' इत्यस्य विश्वविद्यालयान्तर्गतासु पाठ्यक्रमसमितिषु अन्यतमा इत्यर्थः।
  5. 'कुलाधिपतिः' इत्यस्य विश्वविद्यालयस्यास्य कुलाधिपतिरित्यर्थः।
  6. 'मुख्यपरामर्शदाता' इत्यस्य दशमानुच्छेदेन निर्दिष्टः विश्वविद्यालयस्यास्य मुख्यपरामर्शदाता इत्यर्थः।
  7. 'सङ्कायाध्यक्षः' इत्यस्य विश्वविद्यालयस्यास्य शिक्षासङ्कायाध्यक्ष इत्यर्थः।
  8. 'कर्मचारी' इत्यस्य विश्वविद्यालयस्यास्य शिक्षकेषु अन्येषु च पूर्णकालिककर्मचारिषु अन्यतमः इत्यर्थः।
  9. 'सङ्कायः' इत्यस्य विश्वविद्यालयस्यास्य एकः/अनेके वा शिक्षाविभागाः इत्यर्थः।
  10. 'सर्वकारः' इत्यस्य केरलराज्यसर्वकार इत्यर्थः।
  11. 'अधिकारी' इत्यस्य विश्वविद्यालयस्यास्य अनुच्छेदः 23 द्वारा निर्दिष्टः अथवा अधिनियमेन पदाङ्कितो वा अधिकारी इत्यर्थः।
  12. 'निर्धारितः' इत्यस्य अनेन नियमेन/अधिनियमेन/विनियमनेन वा निर्धारित इत्यर्थः।
  13. 'उपकुलपतिः' इत्यस्य विश्वविद्यालयस्यास्य उपकुलपतिरित्यर्थः⁽¹⁾
- (2)
14. "उपकुलाधिपतिः" इत्यस्य विश्वविद्यालयस्यास्य उपकुलाधिपतिरित्यर्थः।
- (अ) 'मान्यताप्राप्तसंस्था' तृशूर जिलायाः चेरुतुरुत्ति इत्यस्मिन् जनपदे विद्यमाना 'केरलकलामण्डलम्' इति संस्था, या त्रावणकोर्-कोचिन् इत्यत्र साहित्य-शास्त्र-धर्मार्थसंघानां पञ्जीकरणनियमः, 1955 (1955 वर्षस्य पञ्जीकरणसंख्या-12) इत्यन्तर्गतेन नियमेन पञ्जीकृता अस्ति।⁽³⁾
15. "कुलसचिवः" इत्यस्य विश्वविद्यालयस्यास्य कुलसचिव इत्यर्थः।

16. 'राज्यम्' इत्यस्य केरलराज्यम् इत्यर्थः।
17. 'अधिनियमाः' 'अध्यादेशाः' 'विनियमनानि' इत्येतेषां यथाक्रमं विश्वविद्यालयस्यास्य अधिनियमाः, अध्यादेशाः, विनियमनानि इत्यर्थः।
18. 'छात्रः' इत्यस्य विश्वविद्यालयेऽस्मिन् कस्मिंश्चिदपि विभागे अथवा विश्वविद्यालयेन संबद्धासु संस्थासु पूर्णकालिकरूपेण अंशकालिकरूपेण वा विधिवत् विश्वविद्यालयस्यास्य शोधकार्यं कर्तुं वा, उपाधिप्राप्तये वा डिप्लोमाप्राप्तये वा प्रमाणपत्रप्राप्तये वा विद्यमानेषु पाठ्यक्रमेषु प्रविष्टो जन इत्यर्थः।
19. 'प्रबन्धसमितिः' इत्यस्य विश्वविद्यालयस्यास्य प्रबन्धसमितिः इत्यर्थः।
20. "शिक्षकः" इत्यस्य प्रोफेसर् रीडर् अथवा तत्समानः कोऽपि जनः विश्वविद्यालयेनानेन नियुक्तः अथवा मान्यताप्राप्तः यः विश्वविद्यालयेऽस्मिन् अध्यापनाय, शोधकार्याय, शोधनिर्देशनाय वा नियुक्तः इत्यर्थः। अधिनियमानुसारेण शिक्षकरूपेण धोषितोऽपि 'शिक्षक'पदे अन्तर्भवेत्।
21. 'विश्वविद्यालयः' इत्यस्य श्रीशङ्कराचार्य-संस्कृत-विश्वविद्यालयः योऽनेन अधिनियमेन संस्थापित इत्यर्थः।
22. 'विश्वविद्यालयानुदानायोगः' (UGC) इत्यस्य विश्वविद्यालयानुदानायोगनियमः 1956 (1956 वर्षस्य केन्द्रनियमसंख्या-3) इत्यनेन संस्थापितः विश्वविद्यालय-अनुदान-आयोग इत्यर्थः।
23. 'कुलपतिः' इत्यस्य विश्वविद्यालयस्यास्य कुलपतिः इत्यर्थः।

(1) संयोजितः, पश्यन्तु "श्रीशङ्कराचार्यसंस्कृतविश्वविद्यालयनियमः (संशोधनम्) 2008 (2009 वर्षस्य नियमसं.7) कार्यान्वयनतिथिः 09.06.2008।

(2) "प्रमुखसङ्कायाध्यक्षः" इत्यस्य विश्वविद्यालयस्यास्य प्रमुखसङ्कायाध्यक्षः इत्यर्थः। निष्कासितः, पश्यन्तु श्रीशङ्कराचार्यसंस्कृतविश्वविद्यालयनियमः 2005 (संशोधनम्) (2005 वर्षस्य नियमसं.1) कार्यान्वयनतिथिः 06.04.2005।

(3) संयोजितः-पश्यन्तु-श्रीशङ्कराचार्यसंस्कृतविश्वविद्यालयनियमः 2003 (संशोधनम्) (2004 वर्षस्य नियमसं.4) कार्यान्वयनतिथिः – 28.11.2002।

*****

द्वितीयः अध्यायः अयम् विश्वविद्यालयः

3. अयम् विश्वविद्यालयः

1. कुलाधिपतिः, उपकुलाधिपतिः, कुलपतिः, (उपकुलपतिः) ⁽⁴⁾⁽⁵⁾ तथा प्रबन्धसमितेः, विद्यापरिषदश्च सदस्याः च समयेऽस्मिन् मिलित्वा "श्रीशङ्कराचार्य-संस्कृत-विश्वविद्यालयो" भवेत्।
2. अयम् विश्वविद्यालयः समानमुद्रायां (Common Seal) अनवरतम् अग्रगामी भवेत्। एवम् अस्मिन्नेव नाम्नि परिवादिरूपेण प्रतिवादिरूपेण च अभियोगं चालयितुं शक्नुयात्।
3. विश्वविद्यालयस्यास्य मुख्यालयः एर्णाकुलम् जिलायां श्रीशङ्कराचार्यस्य जन्मना पवित्रः कालटि इति जनपदः भवेत्।

4. प्रादेशिकं कार्यक्षेत्रम्

1. सम्पूर्णे केरलराज्ये विश्वविद्यालयस्यास्य प्रादेशिकं कार्यक्षेत्रं व्याप्तं भवेत्।

2. संस्कृतस्य, भारतीयविद्यायाः, भारतीयदर्शनस्य, भारतीयभाषाणां च अध्यापनाय केरलराज्ये तत्र तत्र समुचितानां संस्थानां संस्थापनं सम्पोषणञ्च कर्तुम् विश्वविद्यालयस्यास्य अधिकारः स्यात्।

4. विश्वविद्यालयस्यास्य उद्देश्यानि

अनन्तरोक्तानि उद्देश्यानि विश्वविद्यालयस्य अस्य स्युः। तथाहि-

1. संस्कृतशिक्षायाः विविधासु शाखासु, भारतीयविद्यायाम्, भारतीयदर्शने, अन्यासु भारतीयभाषासु च गहनायाः व्यापिकायाः च उच्चशिक्षायाः प्रदानम्।
2. संस्कृतभाषया चिरात् सम्बद्धानाम् भारतीयभाषान्तराणां संस्कृतेन तासां सम्बन्धं पुरस्कृत्य उन्नताध्ययनाय व्यवस्थापरिकल्पनम्।
3. संस्कृते, भारतीयविद्यानां, भारतीयदर्शनेषु, भारतीयभाषासु च शोधकार्यार्थं प्रोत्साहनम्।
4. प्राचीनभारतीयसाहित्ये, कलासु, संस्कृतभाषायां च संरक्षितानां सांस्कृतिकपरम्पराणां संरक्षणाय संवर्धनाय च व्यवस्थापरिकल्पनम्।
5. संस्कृतभाषायां लिखितानां ग्रन्थानां, अन्यभाषासु संस्कृतस्य श्रेष्ठानां ग्रन्थानां विषये लिखितानाम्, संस्कृतलेखकानां संस्कृतभाषा एवं साहित्यसम्बन्धिनाञ्च ग्रन्थानां प्रकाशनम्।
6. प्राचीनानां पाण्डुलिपीनां हस्तलिखितग्रन्थानां च सञ्चयः, संरक्षणं, प्रकाशनम्।
7. संगीतम्, नाटकम्, चित्रालेखनम् इत्यादीनां सुन्दरकलानां भारतीयपरम्परानुसारेण प्रोत्साहयितुं संवर्धयितुं च व्यवस्थापरिकल्पनम्।
8. नवयुवकानाम् उपयोगिनः आकर्षकान् च सम्पूर्णान् समग्रान् च विषयान् संस्कृतेन सह समायोज्य पाठ्यक्रमनिर्माणे व्यवस्थापरिकल्पनम्।
9. केरलप्रदेशस्य सांस्कृतिकवैविध्यम् अध्येतुं गवेषयितुं च व्यवस्थापरिकल्पनम्।
10. वेदानाम् पुराणानां उपनिषदाञ्च मलयालभाषायाम् अनुवादाय प्रकाशनाय च व्यवस्थापरिकल्पनम्।

5. विश्वविद्यालयेऽस्मिन् प्रवेशप्रक्रिया

1. विश्वविद्यालयेऽस्मिन् नियमस्यास्य प्रावधानानुसारेण अधिनियमानुसारेण च सर्वेषां कृते प्रवेशः स्यात्। तथापि प्रवेशार्थं निधारितानां शैक्षणिकमानकानामभावेऽपि कमपि जनं कस्मिन्नपि पाठ्यक्रमे विश्वविद्यालयस्य विद्यापरिषदः सिद्धान्तानुसारेण प्रवेशयितुम्, अथवा उपाधैः डिप्लोमायाः प्रमाणापत्रस्य च संप्रदाने अपेक्षितायाः न्यूनतममानकस्य नीचैरेव यस्य शैक्षणिकमानकं भवति तादृशं प्रविष्टं जनं विश्वविद्यालयस्य उपस्थितिपञ्चिकायां धारयितुम् अथवा अन्यछात्राणां कर्मचारिणां वा अधिकाराणां विशेषाधिकाराणां वा हानिकारकरूपेण यस्य व्यवहारोऽस्ति तादृशं जनम् अथवा विश्वविद्यालये पाठ्यक्रमविशेषेषु निधारितेभ्यः स्थानेभ्यः अधिकतया कमपि समायोजयितुं खण्डस्यास्य नियमाः बाधकाः न भवेयुः।
2. उरखण्डः (1) इत्यस्य व्यवस्थानुसारेण अनन्तरोक्तप्रकारेण निद्वैष्टुं सर्वकारस्याधिकारोऽस्ति यद् विशिष्टानां पाठ्यक्रमाणां कृते अनुसूचितजातौ अन्तर्गतानाम् तथा अनुसूचितवर्गान्तर्गतानाम् एवं समाजिकस्तरे शिक्षास्तरे च अधःस्थितानाम् तथैव राज्यान्तरेभ्यः देशान्तरेभ्यश्च पाठ्यक्रमेषु प्रवेष्टुमावेदितानां छात्राणां कृते विश्वविद्यालयः स्थानानि आरक्षयेदिति।

परन्तु पूर्वोक्तया रीत्या आरक्षिते स्थाने प्रविविधुः अभ्यर्थी अभ्यर्थिनी वा विश्वविद्यालयेन तत्तत्पाठ्यक्रमेषु प्रवेशार्थं निर्धारिताः न्यूनतमाः योग्यताः धारयेत्। अत्रापि अनुसूचितजाति/जनजाति विभागेभ्यः निर्धारिताः विशेषव्यवस्थाः स्वीकार्याः भवेयुः।

6. विश्वविद्यालयस्य अधिकाराः कार्यकलापाश्च

विश्वविद्यालयस्य इमे अधिकाराः कार्यकलापाश्च स्युः। तद्यथा-

1. संस्कृते, भारतीयविद्यासु भारतीयदर्शनेषु, भारतीयभाषासु तथैव अन्येषु विषयेषु यथोचितं शिक्षाप्रदानम्।

2. संस्कृते, भारतीयविद्यासु, भारतीयदर्शनेषु, भारतीयभाषान्तरेषु च गवेषणार्थं व्यवस्थाकरणम्।
3. प्राचीनानां भारतीयसुकुमारकलानां शिक्षणार्थं गवेषणार्थं च व्यवस्थाकरणम्।
4. विविधानां पाठ्यक्रमाणां प्रारम्भः तथा सञ्चालनम् एवं पाठ्यक्रमस्य समाप्तेरनन्तरं परीक्षाणां सञ्चालनम् एवं पाठ्यक्रमस्य समाप्तेरनन्तरं परीक्षाणां सञ्चालनञ्च। (4-अ) भारतीयपरम्परानुगुणासु सङ्गीत-नाटक-चित्रकलाद्यासु स्नातकपाठ्यक्रमान् निर्माय तत्तन्मान्यताप्राप्तासु संस्थासु सञ्चालनम् एवं पाठ्यक्रमसमाप्तेरनन्तरं परीक्षाणां सञ्चालनञ्च।⁽⁶⁾
5. विविधानाम् उपादीनां डिप्लोमानां, प्रमाणपत्राणामेवं अन्येषां शैक्षणिकपदवीनाञ्च व्यवस्थापनम्।
6. विविधानाम् उपाधीनां, डिप्लोमानां, पदवीनां, प्रमाणपत्राणां तथा अन्यशैक्षणिकपदवीनां तेभ्यः प्रदानम् ये –
(अ) विश्वविद्यालयस्यास्य तत्सम्बद्धसंस्थानां वा पाठ्यक्रमविशेषेषु अन्यतमं स्वीकृत्य पठनानन्तरं तत्सम्बद्धासु परीक्षासु उत्तीर्णाः।
(आ) विश्वविद्यालयेन निर्धारितं गवेषणाकार्यं कृतवन्तः। (6-अ) विश्वविद्यालयस्यास्य सम्बद्धसंस्थासु सञ्चाल्यमानेषु पाठ्यक्रमेषु अन्यतमं स्वीकृत्य पठनानन्तरं तत्परीक्षासु उत्तीर्णानां तत्तदुपाधिप्रदानम्⁽⁷⁾
7. संस्कृतसाहित्ये, संस्कृतशिक्षायाम्, भारतीयविद्यासु, भारतीयदर्शनेषु, भारतीयभाषासु, सुकुमारकलासु मानविकविषयेषु अथवा समाजशास्त्रेषु अन्तारष्ट्रीयसम्बन्धेषु वा स्मरणीयं कार्यं कृतवतां, विश्वविद्यालयाधिनियमेषु निर्धारितानां मानदोपाधीनाम् अथवा तत्सदृशानां सम्मानपदवीनां समर्पणम्।
8. विश्वविद्यालयेन प्रदत्तानाम् उपाधीनां प्रमाणपत्राणां पदवीनाम् अथवा अन्यशैक्षणिकपदवीनां अधिनियमान्तर्गतैः समुचितैः कारणैः प्रतिसंहारो निरासो वा।
9. विश्वविद्यालयस्य मूलोद्देश्यानां सफलतायै समुचितानां स्मेलनानां, वादगोष्ठीनां चर्चाविशेषाणां, परिसंवादानां, कार्यशालानाञ्च समायोजनम्।
10. संस्कृतशास्त्रविषयेषु तथा शङ्करदर्शने च विविधानां प्रतिस्पर्धनां समायोजनम् विजेतृणां पुरस्करणञ्च।
11. विश्वविद्यालयस्य उद्देश्यानि सफलीकर्तुं यथोचितं विश्वविद्यालयान्तरैः, अन्यशैक्षणिकसंस्थाभिः उच्चशिक्षासंस्थाभिश्च सहयोगेन, सहभागित्वेन च कार्यकरणम्।
12. विश्वविद्यालयस्यास्य प्रबन्धने संस्कृतस्य भारतीयविद्यायाः, भारतीयदर्शनस्य च शिक्षाप्रचाराय शैक्षणिकसंस्थानां संस्थापनं सञ्चालनञ्च।
13. बालिकाच्छात्राणां कृते आवासस्य एवम् अन्यशैक्षणिकसुविधानां प्रकल्पनम्।
14. विश्वविद्यालयस्यास्य उद्देश्यानां प्रतिष्ठापनार्थम् पुरालेखागाराणां, ग्रन्थालयानां, सूचनाकेन्द्राणां, आधारसामग्रीशेखराणां (Data Bank) संग्रहालयानाञ्च सञ्चालनम्।
15. प्राचीनहस्तलेखग्रन्थानां समाहरणं, संरक्षणं, प्रकाशनम् तथा महत्त्वपूर्णानां पूरावस्तूनां संरक्षणञ्च।
16. स्थावरजङ्गमवस्तूनां क्रयणद्वारा, उपहारद्वारा अन्तिमेच्छापत्रद्वारा अन्यथा वा अधिग्रहणम् एवम् विश्वविद्यालयस्य कार्यार्थं सम्पत्तीनां अनुदानद्वारा, हस्तान्तरणद्वारा, स्वामित्वान्तरणद्वारा अन्यथा वा परित्यागः।
17. विश्वविद्यालयस्य उपयोगार्थं सर्वकारस्य पूर्वानुमत्या दानराशीनाम्, अनुदानानाम्, उपहाराणां वा स्वीकारः अथवा केन्द्रसर्वकारात्, राज्यसर्वकारात्, व्यक्तिभ्यः, संघेभ्यः, संस्थाभ्यो वा ऋणादानम्।
18. नियमेऽस्मिन् निर्धारितेभ्यः अन्ये ये प्राधिकारिणः, अधिकारिणः विश्वविद्यालयकर्मचारिणो वा सन्ति तेषाम् अधिकाराणां कर्तव्यानां दायित्वानाञ्च निर्वचनम्।
19. विश्वविद्यालयकर्मचारिषु एवं छात्रेषु अनुशासनस्य नियमनमेवं क्रियान्वयनम् तथा यथोचितमनुशासनात्मककार्यस्य निर्वाहः।

20. सर्वकारात् पूर्वानुमत्या शिक्षणाय गवेषणाय तथा अन्यशैक्षणिककार्यार्थं पदानां सृजनम् तथा तत्पदेषु योग्यानां चयनम्। (20-अ) विश्वविद्यालयस्यमन्यताप्राप्तासु संस्थासु निर्धारितेषु पाठ्यक्रमेषु शिक्षणकार्यस्य समायोजनम् अधीक्षणं, नियन्त्रणं च। (20-आ) मान्यताप्राप्तासु संस्थासु निर्धारितानां पाठ्यक्रमाणां कृते शिक्षकाणां योग्यतानिर्णयः।(8)
21. सर्वकारस्य पूर्वानुमत्या प्रशासकीयपदानां सृजनम् तथा तत्पदेषु योग्यानां नियुक्तिः।
22. संस्कृतस्य प्रचारार्थं तथा संस्कृतप्रचारणे निरतेभ्यः योग्यजनेभ्यः योग्यसंस्थाभ्यश्च साहाय्यप्रदानार्थं तथा छात्रवृत्तीनां, विशिष्टसदस्यतानां (Fellowships) अन्यपुरस्काराणां च कार्यार्थं विश्वविद्यालयाधिनियमानुसारेण अक्षयनिधीनां स्मारकनिधीनाञ्च (Bursary) संस्थापनं संवहनं सञ्चालनञ्च।
23. विश्वविद्यालयस्य उद्देश्यानि सफलीकर्तुम् उचितानां पुस्तकानां, पत्रिकाणां, पुस्तिकानां, विशेषनिबन्धानां (Monographs) च प्रकाशनम्।
24. विश्वविद्यालयस्य उद्देश्यानि सफलीकर्तुम् उचितानां पुस्तकानां प्रकाशनार्थं व्यक्तीनां कृते तथा संस्थानां कृते धनराशिप्रदानेन अन्यथा च साहाय्यप्रदानम्।
25. विश्वविद्यालयच्छात्राणां कर्मचारिणां च आवासव्यवस्थायाः परिकल्पनम्।
26. विश्वविद्यालयच्छात्राणां आवासव्यवस्थायाः व्यवहारस्य अनुशासनस्य च अधीक्षणं, नियन्त्रणं तथा तेषाम् आरोग्यविषये मनोरञ्जनविषये योगक्षेमविषये च यथोचितानां व्यवस्थानां प्रकल्पनम्।
27. अधिनियमेषु निर्धारितानां शुल्कानां निर्णयः, अभ्यर्थना, स्वीकारश्च।
28. विश्वविद्यालयान्तरेषु, संस्थान्तरेषु, तत्सदृशेषु उच्चशैक्षणिकसंस्थासु च कार्यरतानां शिक्षकाणां निर्दिष्टसमयार्थं नियुक्तिः।
29. विश्वविद्यालयस्यास्य उद्देश्यानि सफलीकर्तुम् सहायकानां/सामान्यानां – तानि कार्याणि आकस्मिकानि चेदथवा न चेदपि – निर्वाहः।

---

(4) समायोजितः - पश्यन्तु – श्रीशङ्कराचार्य-संस्कृत-विश्वविद्यालयनियमः 2008 – संशोधनम् (2009 वर्षस्य नियमसं. 7) कार्यान्वयनतिथिः 09/06/2008।

(5) प्रमुखसङ्घायाध्यक्षः (निष्कासितः – पश्यन्तु – श्रीशङ्कराचार्य – संस्कृत – विश्वविद्यालयः (संशोधनम्) नियमः 2005 (2005 वर्षस्यनियमसं-1) कार्यान्वयनतिथिः – 06.01.2005)।

(6) सन्निवेशितः – पश्यन्तु – श्रीशङ्कराचार्य संस्कृतविश्वविद्यालय (संशोधन) नियमः 2003. संख्या-4. कार्यान्वयनतिथिः – 25.11.2002।

(7) सन्निवेशितः – पश्यन्तु – श्रीशङ्कराचार्य-संस्कृत-विश्वविद्यालयाधिनियम(संशोधन) संख्या 4 कार्यान्वयनतिथिः – 28.11.2002।

(8) सन्निवेशितः – पश्यन्तु – श्रीशङ्कराचार्य-संस्कृत-विश्वविद्यालय (संशोधन) नियमः 2003 (संख्या 4) कार्यान्वयनतिथिः 28 नवम्बर 2002।

*****

तृतीयः अध्यायः
कुलाधिपतिः, प्रतिकुलाधिपतिः मुख्यपरामर्शदाता च

7. कुलाधिपतिः

1. केरलराज्यस्य राज्यपालः तत्पदमहिम्ना विश्वविद्यालयस्यास्य कुलाधिपतिर्भवेत्।
2. विश्वविद्यालयस्यास्य कुलाधिपतिः मुख्यशासकः स्यात्। यद्ययमुपस्थितः तर्हि असावेव विद्यापरिषदः उपवेशनेषु तथा अन्येषु दीक्षान्तसमारोहादिषु अध्यक्षः स्यात्।
3. विश्वविद्यालयस्य सर्वेऽपि प्राधिकारिणः कुलाधिपतेः अधीनस्थाः भवेयुः।
4. मानदोपाधीनां तथा अन्येषां विशिष्टसम्मानानां प्रदानविषये समेऽपि प्रस्तावाः कुलाधिपतेः पुष्टीकरणमपेक्षन्ते।
5. अनेन अधिनियमेन नियमेन वा प्रदत्तान् निक्षिप्तान् वा अन्यान् अधिकारान् तथा कार्यविशेषान् प्रयोक्तुं कुलाधिपतिः अधिकृतः स्यात्।
6. विश्वविद्यालयाधिनियमानां नियमानां वा अनुसारेण नास्ति चेत् कस्यापि विश्वविद्यालयाधिकारिणः कामपि कार्यालयीयां प्रक्रियां कुलाधिपतिः लिखितेनादेशेन समापयितुम् अमोधीकर्तुं वा समर्थं भवेत्। परन्तु कुलाधिपतिः तथाविधाद् आदेशात् पूर्वं अयमादेशः केन कारणेन न निस्सारयेदिति सम्बद्धादधिकारिणः लिखितमुत्तरं यथोचितं समयं दत्वा, स्वीकृत्य निश्चयेन विचारयेत्।
7. धनस्य दुर्विनियोगेन, दुराचरणेन अन्येन वा उचितेन पर्याप्तैः च कारणेन कुलाधिपतिः लिखितेनादेशेन कुलपतिं स्वपदात् निष्कासयितुं सक्षमः स्यात्।

परन्तु एते आरोपाः कस्यापि उच्चन्यायालयस्य उच्चतमन्यायालयस्य वा न्यायाधिपदद्वारा कृतया अन्वेषणया सिद्धाः स्युः।

पुनरपि कुलपतिम् अनेन उपखण्डान्तर्गतेन नियमेन स्वपदात् तावन्न निष्कासयेत् यावदस्मै स्वपक्षं प्रस्तौतुं उचितमवसरं न लभेत।

8. प्रतिकुलाधिपतिः

1. राज्यस्यास्य उच्चशिक्षामन्त्री स्वपदमहिम्ना विश्वविद्यालयास्यास्य प्रतिकुलाधिपतिः स्यात्।
2. कुलाधिपतेः सर्वेषाम् अधिकाराणां प्रयोगे कार्यनिष्पादने च कुलाधिपतेर्भावे तस्यासामर्थ्या वा प्रतिकुलाधिपतिः अधिकृतः स्यात्।
3. कुलाधिपतिद्वारा लिखितेनादेशेन प्रतिकुलाधिपतये प्रत्यायोजितान् अधिकारान् कार्यविशेषान् च तस्मिन्नेवादेशे स्पष्टीकृतान् उपाधीन् नियमान् चानुसृत्य प्रयोक्तुं निष्पादयितुं च प्रतिकुलाधिपतिः अधिकृतः स्यात्।

9. मुख्यपरामर्शदाता

1. विदेशेष्वपि बहुमतं प्रख्यातं संस्कृतविद्वांसं विश्वविद्यालयस्य मुख्यपरामर्शदातृरूपेण नियोजयेत्।
2. मुख्यपरामर्शदाता विश्वविद्यालयस्य मानदमुख्योपदेष्टा स्यात्।
3. कुलपतये पूर्वमेव सूचयित्वा मुख्यपरामर्शदाता विश्वविद्यालये, विश्वविद्यालये सञ्चालितासु सम्बद्धासु वा संस्थासु कस्मिन्नपि समये निरीक्षणार्थमागन्तुम् अधिकृतः स्यात्।

*****

चतुर्थः अध्यायः
विश्वविद्यालयस्य प्राधिकारिणः

10. विश्वविद्यालयस्य प्राधिकारिणः

विश्वविद्यालयस्य प्राधिकारिणः अनन्तरोक्ताः स्युः

1. प्रबन्धसमितिः
2. विद्यापरिषत्
3. सङ्घायाः
4. पाठ्यक्रमसमितयः
5. वित्तसमितिः एवम्
6. विश्वविद्यालयाधिनियमेषु प्राधिकारिरूपेण स्पष्टीकृताः अन्याः समितयः।

11. प्रबन्धसमितिः

प्रबन्धसमितिः विश्वविद्यालयस्य मुख्या कार्यकारिणी सभा भवेत्। अस्याम् अनन्तरोक्ताः सदस्याः स्युः।
पदेन सदस्याः

1. कुलपतिः
  2. उपकुलपतिः⁽⁹⁾
  3. ⁽¹⁰⁾(सचिवः-राज्यसर्वकारः, उच्चशिक्षाविभागः, अथवा उच्चशिक्षाविभागस्य सचिवेन मनोनीतः तस्यैव विभागस्य कोऽपि अधिकारी यः उपसचिवपदात् अधः न भवति।)⁽¹¹⁾
  4. (सचिवः, राज्यसर्वकारः, वित्तविभागः, अथवा वित्तविभागस्य सचिवेन मनोनीतः तस्यैव विभागस्य कोऽपि अधिकारी यः उपसचिवपदात् अधः न भवति।)⁽¹²⁾
- ( )⁽¹³⁾

चयनितसदस्याः

केरल नियमसभासामाजिकैः तैर्मध्यात् एकः सामाजिकः चतुर्णां वर्षाणां कृते चितो भवेत्।
परन्तु अयं सामाजिकः आत्मनः सामाजिकत्वपदवीसमाप्तेरनन्तरं मासत्रयात् अधिकः कालः प्रबन्धसमितेः
सदस्यः न स्यात् यावदेतस्मिन्नभ्यन्तरे असौ पुनरपि समाजिको न भवेत्।

मनोनीताः सदस्याः

1. संस्कृतस्य, भारतीयविद्यायाः, भारतीयदर्शनस्य, कतमस्यापि भाषान्तरस्य च प्रतिनिधिरूपेण तत्तद्विषयेषु प्रख्यातः एकैकं विद्वान् आहत्य चत्वारः विद्वांसः चतुर्णां वर्षाणां कृते कुलाधिपतिना एकवारं मनोनीतो भवेत्।
2. कलासु, शिक्षायां, प्रबन्धने समाजशास्त्रे वा विशिष्टं योगदानं कृतवन्तः ये शिक्षकाः विश्वविद्यालयेषु सम्बद्धमहाविद्यालयेषु वा कार्यं कुर्वन्ति तेषु प्रत्येकं विषयेषु एकैकः इत्याहत्य चत्वारः शिक्षकाः (तेषु चतुर्षु एका महिला, एकः अनुसूचितजातीयो अनुसूचितजनजातीयो वा स्यात्) सर्वकारेण निरन्तरं चतुर्णां वर्षाणां कृते मनोनीताः स्युः।)⁽¹⁴⁾
3. विश्वविद्यालयस्य त्रयः शिक्षकाः, येषु एका महिला स्यात्, सर्वकारेण चतुर्णां वर्षाणां कृते एकवारं मनोनीताः स्युः।⁽¹⁵⁾
4. आवृत्तिरूपेण कुलाधिपतिना मनोनीतः एकः सङ्घायाध्यक्षः।⁽¹⁴⁾

5. सर्वकारेण मनोनीतः विश्वविद्यालयछात्रसंघस्य अध्यक्षः, तदभावे विश्वविद्यालये सम्बद्धमहाविद्यालयेषु केन्द्रेषु वा पञ्जीकृतः पूर्णकालिकः छात्रः।
परन्तु यत्र यथोक्तरूपेण छात्राध्यक्षस्य स्थाने यः छात्रः प्रबन्धसमितेः सदस्यरूपेण मनोनीतः तस्य कार्यकालः छात्राध्यक्षस्य चयनसमनन्तरमेव समाप्तः स्यात् तथा चितः छात्राध्यक्षः तत्स्थाने प्रबन्धसमितेः सदस्यः स्यात्⁽¹⁶⁾
6. केरलराज्यस्य उच्चशिक्षानिकायस्य कार्यकारिणीसभया तन्मध्यात् मनोनीतः एकः सदस्यः।⁽¹⁷⁾
परन्तु कोऽपि सदस्यः निरन्तरं वारद्वयादधिकं चितः न स्यात्।⁽¹⁴⁾

12. प्रबन्धसमितेः सङ्घटनम्

कुलाधिपतिः चतुर्षु वर्षेषु एकवारं प्रबन्धसमितेः सङ्घटयेत्।

13. प्रबन्धसमितेः अधिकाराः कार्यकलापाश्च।

1. अस्य अधिनियमस्य नियमस्य च प्रावधानानामनुसारेण विश्वविद्यालयस्य कार्यपालनाधिकाराः प्रबन्धसमितौ निक्षिप्ताः स्युः। विश्वविद्यालयस्य सम्पत्तीनां निधीनाञ्च नियन्त्रणे, प्रबन्धे, शासनव्यवस्थायाञ्च प्रबन्धसमितेः अधिकृता स्यात्।
2. अस्य अधिनियमस्य नियमस्य च प्रावधानानुसारेण प्रबन्धसमितेः अनन्तरोक्ताः अधिकाराः स्युः। तद्यथा –
  - i. नियमस्यास्य आधारेण अधिनियमान् निर्माय कुलाधिपतये अनुमत्यर्थः समर्पणम्।
  - ii. विद्यापरिषदः विचारार्थम् अनुमोदनार्थं च प्रावधानानुसारेण नियमानां निर्माणम्।
  - iii. अध्यादेशानां निर्माणं, संशोधनं, निरसनञ्च।
  - iv. विश्वविद्यालयद्वारा प्रदेयानाम् उपाधीनां, डिप्लोमानां प्रमाणपत्राणां एवं तत्सदृशानाम् अन्यशैक्षणिकसम्मानानां च विनिश्चयः।
  - v. मानदसदस्यताधनराशीनां, छात्रवृत्तीनां, पदकानां पुरस्काराणाञ्च संस्थापनं प्रदानञ्च।
  - vi. विश्वविद्यालयस्य उद्देश्यानां पुरोगतये उपयुक्तानां संस्थानां व्यवस्थापनं, सन्धारणं, प्रबन्धनञ्च।
  - vii. समये समये विश्वविद्यालये अपेक्षितानां शैक्षणिकविभागानां सङ्घायानां च सृजनम्।
  - viii. सर्वकारस्य पूर्वानुमत्या शैक्षणिक-शैक्षणिकेतर-पदानां सृजनम्।
  - viii(अ) मान्यताप्रदत्तानां संस्थानां निरीक्षणार्थं व्यवस्थाकरणम्।⁽¹⁸⁾
  - ix. शिक्षकेषु अन्यकर्मचारिषु च अनुशासनाधिकाराणां प्रयोगः।
  - x. विश्वविद्यालयकर्मचारिणां शिक्षकाणां च नियुक्तिः, तेषां कर्तव्यानां निर्धारणम्, अधिनियमानां प्रावधानानुसारेण तेषां सेवायाः कालस्य व्यवस्थानाञ्च निर्णयः; विश्वविद्यालयाधिकारिणां शिक्षकाणाम्, अन्येषां कर्मचारिणां छात्राणाञ्च यदि ते आत्मनः पीडितान् चिन्तयन्ति तर्हि तेषां पीडानां विचारः, तत्र विनिर्णयः, उचितश्चेत् तेषां परिहारश्च।
  - xi. विश्वविद्यालयस्य वार्षिकायव्ययपत्रस्य निर्माणम् अनुमोदनञ्च।
  - xii. विश्वविद्यालयस्य वार्षिकायव्ययलेखायाः वार्षिकविवरणस्य च पुनरीक्षणम् अपेक्षितश्चेत् तत्र कार्यकरणञ्च।
  - xiii. परीक्षाणां सञ्चालनं तेषां परिणामघोषणञ्च।
  - xiv. परीक्षाकार्येषु निरतानां परीक्षकाणां, प्राश्निकानां, अन्येषाञ्च कर्मचारिणां पारिश्रमिकस्य, यात्राभत्तायाः अन्यभत्तानाञ्च व्यवस्थापनम्।
  - xv. विश्वविद्यालयपक्षतः सङ्कल्पदानानां, दानानां, विश्वविद्यालयाय दत्तानां चलाचलसम्पत्तीनाञ्च स्वीकारः।
  - xvi. विश्वविद्यालयस्य कार्यकलापानां समुचितसञ्चालनाय अपेक्षितानां भवनानां, स्थानानाम् उपकरणानाम् तथा अन्येषाम् उपयोगिनां वस्तूनां सम्पादनार्थं यथोचितम् अनुबन्धेषु (Contracts) प्रवेशः, परिवर्तनम्, अनुबन्धानां निर्वाहणम्, निरसनञ्च।
  - xvii. विश्वविद्यालयस्य सामान्यमुद्रायाः (Common Seal) निर्माणाय संरक्षणाय उपयोगाय च निर्देशः।
  - xviii. विश्वविद्यालयस्य छात्रावासानां तथा अन्यासां संस्थानां व्यवस्थाकरणाय निरीक्षणाय च निर्देशः।

- xix. छात्रैः देयानां शुल्कानां निर्णयः विनियमनञ्च।
 xx. छात्राणाम् अनुशासनस्य आवासस्य च अधीक्षणं नियन्त्रणञ्च।
 xxi. पर्याप्तकारणेन कस्यापि छात्रस्य कस्या अपि परीक्षाया परिणामस्य स्थगनं निरसनम् वा ; एवं पर्याप्तकरणेन कस्यापि छात्रस्य उपाधेः, डिप्लोमायाः, पदवीनाम् तथैवान्येषां शैक्षणिकसम्मानानां स्थगनं निरसनं वा।
 xxii. विश्वविद्यालयस्य परीक्षाणां मान्यताप्रदानाय विश्वविद्यालयन्तरैः सह चर्चा।
 xxiii. संस्कृतपुस्तकानां, संस्कृतसम्बन्धिपुस्तकानां, भारतीयदर्शनसम्बन्धिपुस्तकानां च प्रकाशनार्थम्, संस्कृतस्य प्रचारार्थं च संस्थानां व्यक्तीनां च कृते सहायतादानम्।
 xxiv. अनेन अधिनियमेन नियमैर्वा ये अधिकाराः कस्यापि अधिकारिणः निर्दिष्टाः तेषां प्रयोगः।
 xxv. स्थायीरूपेण अस्थायीरूपेण वा-नियमानाम् अध्यादेशानां वा निर्माणं परित्यज्य-अन्येषां सर्वेषामधिकाराणां कुलपतये प्रत्यायोजनम्।
 xxvi. अस्मिन् अधिनियमे अध्यादेशे नियमे वा प्रोक्तानाम् अधिकाराणां कर्तव्यानाञ्च यथासमयं प्रयोगः।

14. प्रबन्धसमितेः उपवेशनानि

1. कुलपतिना निर्दिष्टे समये न्यूनातिन्यूनं मासद्वये एकवारं प्रबन्धसमितेः उपवेशनं स्यात्।
2. सदस्यानां वास्तविका या उपास्थितिसंख्या तस्याः त्रिष्वेकोशः उपवेशनस्य गणपूर्तिर्भवेत्⁽¹⁹⁾।
3. कुलपतिः अथवा तस्याभावे (उपकुलपतिः एवं द्वयोरभावे) ⁽²⁰⁾ ( ) ⁽²¹⁾ तस्मिन्नुपवेशने उपस्थितेषु चितः अन्यतमः प्रबन्धसमितेः आध्यक्ष्यं कुर्यात्।
4. उपवेशनेषु कुलसचिवः उपस्थितो भवेत् तथा प्रबन्धसमितेरूपवेशनस्य कार्यवृत्तं निर्माय सुरक्षयेत्।

15. विद्यापरिषत्

1. सर्वेषु शैक्षणिककार्येषु विद्यापरिषत् विश्वविद्यालयस्य प्रधानतमा समितिः स्यात्।
2. कुलाधिपतिः विद्यापरिषदं संस्थापयेत् एवं वर्षत्रयानन्तरं पुनः संघटयेत्।
3. विद्यापरिषदि अनन्तरोक्ताः सदस्याः स्युः। तद्यथा –

पदेन सदस्याः

- i. कुलपतिः
- i(अ) उपकुलपतिः⁽²²⁾
- ii. सचिवः, राज्यसर्वकारः, उच्चशिक्षाविभागः ; अथवा उच्चशिक्षाविभागस्य सचिवेन मनोनीतः तस्यैव विभागस्य कोऽप्यधिकारी यः उपसचिवपदात् अधः न भवेत्।
- iii. सचिवः, राज्यसर्वकारः, वित्तविभागः; अथवा वित्तविभागस्य सचिवेन मनोनीतः तस्यैव विभागस्य कोऽपि अधिकारी यः उपसचिवपदात् अधः न भवेत्।
- iv. सार्वजनिकनिर्देशस्य निदेशकः (DPI)।
- v. महाविद्यालयीयशिक्षानिदेशकः
- vi. ( )⁽²³⁾
- vii. सङ्घायाध्यक्षाः;
- viii. शैक्षणिकविभागाध्यक्षाः;
- ix. कुलसचिवः;
- x. विश्वविद्यालयछात्रसंघाध्यक्षः;
- xi. प्रबन्धसमितेः ते सदस्याः ये विद्यापरिषदि अन्यथा सदस्याः न भवन्ति।

चिता: सदस्याः

सर्वेषां सङ्घायानां सङ्घायप्रमुखं विभागाध्यक्षं च मुक्त्वा प्रत्येकं सङ्घायात् तन्मध्यात् चितः एकैकः शिक्षकः त्रयाणां वर्षाणां कृते सदस्यः स्यात्।

मनोनीता: सदस्याः

- एकस्य वर्षस्य कृते कुलाधिपतिना मनोनीतः एकः स्नातकोत्तरच्छात्रः एकः शोधच्छात्रश्च।
- संस्कृतस्य, भारतीयविद्यायाः, भारतीयदर्शनस्य, भारतीयभाषाणाञ्च विशिष्टेषु विद्वत्सु वर्षत्रयाकार्यकालाय कुलाधिपतिना मनोनीताः पञ्च विद्वांसः येषु अन्यतमा महिला स्यात्।

16. विद्यापरिषदः अधिकाराः, कर्तव्यानि, कार्यकलापाश्च –

- अस्य अधिनियमस्य नियमस्य च आधारेण इयं विद्यापरिषत् विश्वविद्यालयस्य सर्वेषामपि शैक्षणिकानां गतिविधीनां सञ्चालने मार्गनिर्देशं अधीक्षणं च कुर्यात्। अध्ययनाध्यापनयोः तथा परीक्षाणाञ्च उन्नतस्तरस्य परिपालनम् विद्यापरिषदः दायित्वं भवेत्।
- अस्य अधिनियमस्य नियमानाञ्च प्रावधानानाम् अनुसारेण विद्यापरिषदः अनन्तरोक्ताः अधिकाराः कर्तव्यानि, कार्यकलापाश्च भवेयुः। तद्यथा –
  - शैक्षणिककार्येषु सर्वेषु प्रबन्धसमितिम् उपदिशेत्। तत्रापि विशेषतः –
    - विश्वविद्यालयस्य पाठ्यक्रमाणां विषये
    - विश्वविद्यालयेन प्रदेयानाम् उपाधीनां, डिप्लोमानां, पदवीनां, प्रमाणपत्राणां तथा अन्यशैक्षणिकससम्माननानाञ्च विषये।
    - विश्वविद्यालय – अनुदान – आयोगस्य अनुशंसां अनुसृत्य शिक्षकाणां योग्यताविषये।
    - विभिन्नेषु पाठ्यक्रमेषु प्रविविध्याणां छात्राणां योग्यताविषये, प्रवेशनियमानां निर्णयविषये च।
    - छात्रवृत्तीनां, मानदसदस्यताधनराशीनां (Fellowship) पदकानां, पुरस्काराणाञ्च विषये।
    - शैक्षणिकविभागानां संस्थापने, समापने, पुनः संघटने च।
    - विश्वविद्यालयीयपरीक्षाणां समायोजनविषये।
      - (आ) शैक्षणिककार्यसम्बन्धिनाम् अधिनियमानां संरचनादशायामेव प्रबन्धसमितेः विचारार्थं तेषां संवीक्षणं तथा अपेक्षितश्चेत् परिवर्तनञ्च।
      - (इ) विनियमानां निर्माणं, संशोधनं, परिष्कारः, निरसनञ्च।
      - (ई) अधिनियमेषु निर्धारितानाम् अन्येषाम् अधिकाराणां प्रयोगः एवम् अन्येषां कार्याणाम् आचरणञ्च।

17. विद्यापरिषदः उपवेशनानि

- विद्यापरिषदः उपवेशनं न्यूनातिन्यूनं षण्मासेषु एकवारं स्यात्।
- उपवेशनार्थं विद्यापरिषदः सदस्यानां कुलसंख्यायाः चतुर्ष्वेकभागस्य उपस्थितिः गणपूर्तिः (quorum) स्यात्।
- कुलपतिः अथवा तस्याभावे, उपकुलपतिः अथवा द्वयोरभावे, विद्यापरिषदः वर्तमानोपवेशने उपस्थितेषु सदस्येषु तन्मध्याच्चितः कोऽपि सदस्यः तस्योपवेशनस्याध्यक्षः स्यात्।⁽²⁴⁾

18. सङ्घायाः

- विश्वविद्यालये अनन्तरोक्ताः सङ्घायाः स्युः –
  - संस्कृतसाहित्यम्
  - संस्कृतव्याकरणम्
  - भारतीयतत्त्वमीमांसा (Indian Metaphysics)
  - भारतीयतर्कशास्त्रम् (Indian Logic)
  - अन्यसंस्कृताध्ययनानि (Other Sanskrit Studies)

- vi. भारतीयविद्या (Indology)
- vii. भारतीयभाषा:
- viii. विदेशभाषा: एवम्,
- ix. कला एवं सामाजिकविज्ञानानि

परन्तु विश्वविद्यालयसंस्थापनसमये एव एते सर्वे सङ्कायाः स्युः इति अपेक्षा नास्ति।

2. अधिनियमे निर्धारितेन प्रकारेण अपेक्षिते समये अन्यान् सङ्कायानपि स्थापयितुम् विश्वविद्यालयस्य स्वातन्त्र्यमस्ति।
3. प्रत्येकं सङ्कायेषु एकः तदधिकाः वा विभागाः स्युः।
4. शैक्षणिकाध्ययनानां अधिष्ठानैकरूपेण शैक्षणिकविभागाः स्युः। आचार्यः अथवा तदभावे तस्यैव विभागस्य उपाचार्यः अथवा, द्वयोरभावे तस्य विभागस्य वरिष्ठतमः सहायकाचार्यो वा विभागाध्यक्षः स्यात्।
5. विभागस्य सूचारुरूपेण सञ्चालनविषये विभागाध्यक्षः तत्सम्बद्धं सङ्कायाध्यक्षं प्रति उत्तरदायी स्यात्। अपि च विभागाध्यक्षः विभागीयशिक्षकाणाम् अन्येषां कर्मचारिणाञ्च पर्यवेक्षणविषये अनुशासनात्मकविषये च साक्षान्नियन्त्रणाधिकारी स्यात्।
6. सङ्कायाध्यक्षः सङ्कायसम्बन्धिनाम् अधिनियमानाम् अध्यादेशानां नियमानाञ्च यथोचितपरिपालने उत्तरदायी स्यात्। तथा च सङ्कायान्तर्गतेषु विभागेषु अध्ययनकार्यस्य शोधकार्यस्य च समुचितसमायोजने सञ्चालने चापि सङ्कायाध्यक्षः उत्तरदायी स्यात्।
7. सङ्कायस्य कार्यकालावधिः, तस्य संघटनम्, संरचना च अधिनियमानुसारेण स्यात्।
8. प्रत्येकं सङ्कायः एतन्नियमस्य प्रावधानानामनुसारेण अधिनियमे अनुशासितान् तान् अधिकारान् प्रयुञ्ज्यात् ; एवं कर्तव्यानि निर्वहेत्।

19. पाठ्यक्रमसमितयः

1. विश्वविद्यालयस्य प्रत्येकं शैक्षणिकविभागस्य-यत्र कापि पाठ्यपद्धतिः प्रचलति – प्रत्येकं पाठ्यक्रमसमितिः स्यात्।
2. सम्बद्धसङ्कायस्य सङ्कायाध्यक्षः पदेन पाठ्यक्रमसमितेः अध्यक्षः स्यात्।
3. पाठ्यक्रमसमितेः सदस्याः कुलपतिना मनोनीताः स्युः ( )⁽²⁵⁾
4. पाठ्यक्रमसमितेः कार्यकालावधिः, अधिकाराः, कार्यकलापाश्च अधिनियमे निर्धारितप्रकारेण स्युः।

20. वित्तसमितिः

1. विश्वविद्यालये अनन्तरोक्तैः सदस्यैः संघटिता वित्तसमितिः स्यात्-
  - i. कुलपतिः
  - ii. राज्यसर्वकारस्य वित्तविभागस्य सचिवः अथवा तेन मनोनीतः अन्यः अधिकारी उपसचिवदात् अधः न भवति।
  - iii. राज्यसर्वकारस्य उच्चशिक्षाविभागस्य सचिवः अथवा तेन मनोनीतः अन्यः अधिकारी यः उपसचिवपदात् अधः न भवति।
- iv. उपकुलपतिः⁽²⁶⁾
( )⁽²⁷⁾
- v. कुलसचिवः
  2. वित्तसमितेरनन्तरोक्ताः अधिकाराः स्युः। तद्यथा –
    - (अ) समये समये विश्वविद्यालयस्य वित्तीयस्थितेः पुनरीक्षणम् एवं विश्वविद्यालयस्य प्रबन्धसमितिं प्रति सर्वेषां वित्तीयविषयाणाम् अनुशंसनम्।
    - (आ) वार्षिकायव्ययाकलनस्य परीक्षणम् एवम् एतद्विषये प्रबन्धसमितेरूपदेशः।

(इ) वार्षिकायव्ययपत्रे अपरामृष्टानां धनव्ययसम्बन्धिनां प्रस्तावानाम् अथवा बजट प्रस्तावात् अधिकानां व्ययानां च विषये प्रबन्धसमित्याम् अनुशंसाप्रदानम्।

(ई) अधिनियमे निर्धारितानाम् अन्येषाम् अधिकाराणाम् प्रयोगः।

21. अधिकारसमितिषु सदस्यतासम्बन्धीनि प्रावधानानि-

1. नियमेऽस्मिन् अन्यथा प्रस्तुताः मुक्त्वा, पदेन जातान् सदस्यान् परित्यज्य, अधिकारसमितिषु कस्यामपि जाता कापि पदरिक्तिः यथावसरं शीघ्रतया, तेनाधिकारिणा समित्या वा येन यया वा पूर्व पदेऽस्मिन् नामनिर्देशो नियुक्तिर्वा कृतः कृता वा, सम्पूर्येत। पदेऽस्मिन् पूर्व कार्यरतस्य कियान् कालः अवशिष्टः तावान् कालः नवनियुक्तस्य कार्यकालः स्यात्।
2. विश्वविद्यालयस्य यस्यां कस्यामपि अधिकारसमित्यां विद्यमानः सदस्यः कस्मिन्नपि नैतिकाधमतारूपे अपराधे सिद्धदोषश्चेत् प्रबन्धसमितिः तत्पदात् तं निष्कासितुं स्वतन्त्रा अस्ति। भाविनिकाले विश्वविद्यालयस्य कस्यामपि समित्याम् सदस्यतायामसौ योग्यो न स्यात्।
परन्तु कमपि सदस्यं स्वकीयं पक्षं प्रस्तौतुम् उचितमवसरमदत्त्वा तत्पदात् न निष्कासयेत्।
3. विश्वविद्यालयस्य कस्यामपि अधिकृतसमित्यां सदस्यत्वेन चितस्य नामाङ्कितस्य वा सदस्यत्वे कोऽपि प्रश्नः आविर्भवति चेत् तं प्रश्नं कुलाधिपतये समर्पयेत्। कुलाधिपतिश्च तत्सदस्याय स्वपक्षं प्रस्तौतुम् उचितम् अवसरं दत्त्वा यं निर्णयं करोति सः अन्तिमः स्यात्।

(9) सन्निवेशितः - पश्यन्तु - श्रीशङ्कराचार्य - संस्कृत - विश्वविद्यालयः (संशोधनम्) नियमः 2008 वर्षस्य (2009 वर्षस्य नियमसंख्या 7) कार्यान्वयनतिथिः - 09.06.2008।

(10) पुनः संख्यातम् - पश्यन्तु - श्रीशङ्कराचार्य-संस्कृत-विश्वविद्यालयः (संशोधनम्) नियमः, 2008 (नियमसंख्या - 2009 वर्षस्य 7) कार्यान्वयनतिथिः - 09.06.2008।

(11) उच्चशिक्षाविभागे राज्यसर्वकारस्य सचिवः(परिवर्तितः - पश्यन्तु-श्रीशङ्कराचार्य-संस्कृत-विश्वविद्यालयनियमः (संशोधनम्) 2005 (नियमसंख्या 2005 वर्षस्य।) कार्यान्वयनतिथिः -06.01.2005।

(12) सन्निवेशितः - पश्यन्तु - श्रीशङ्कराचार्य-संस्कृत-विश्वविद्यालयनियमः (संशोधनम्) 2008 (नियमसंख्या-2009 वर्षस्य 7) कार्यान्वयनतिथिः - 09.06.2008।

(13)

iii. मुख्यसङ्कायाध्यक्षः एवम्

iv. सङ्कायाध्यक्षाः (परित्यक्तः-पश्यन्तु-श्रीशङ्कराचार्य-संस्कृत-विश्वविद्यालयनियमः (संशोधनम्) 2005 (नियमसंख्या-2005 वर्षस्य-1) कार्यान्वयनतिथिः 06.01.2005।)

(14) संस्कृतस्य भारतीयविद्यायाः भारतीयदर्शनस्य कतमस्यापि भाषान्तरस्य च प्रतिनिधिरूपेण (चतुर्णां वर्षाणां कृते कुलाधिपतिना एकवारम्) इत्यत्र कोष्ठके दत्तो भागः "चतुर्णां वर्षाणां कृते एकवारं कुलाधिपतिनांइति परिवर्तयेत्। पश्यन्तु-शुद्धिपत्रम् संख्या 2547/नियमसभा वि.वि/3/94 नियमः दिनाङ्कः 24.03.2005 (नियमसंख्या-1) कार्यान्वयनतिथिः 06.01.2005। परन्तु कोऽपि वारद्वयादधिकं निरन्तरं मनोनीतो न भवेत्। (परिवर्तितः-पश्यन्तु-श्रीशङ्कराचार्य-संस्कृत-विश्वविद्यालयनियमः संख्या-1 2005 वर्षस्य।

- (15) विश्वविद्यालयस्य एकः शिक्षकः सर्वकारेण मनोनीतः चतुर्णां वर्षाणां कृते एकवारम् (यथा पूर्वोक्तं तथापरिवर्तितः – पश्यन्तु-श्रीशङ्कराचार्य-संस्कृत-विश्वविद्यालयनियमः संख्या-1 (संशोधनम् 2005 वर्षस्य) कार्यान्वयनतिथिः – 06.01.2005 पुनः तस्यैव 2008/7 नियमेन परिवर्तितः।
- (16) सन्निवेशितः – पश्यन्तु - श्रीशङ्कराचार्य-संस्कृत-विश्वविद्यालयनियमः (संशोधनम्) 2008 (नियम संख्या 2009 वर्षस्य-7) कार्यान्वयनतिथिः 09.06.2008।
- (17) सन्निवेशितः – पश्यन्तु - श्रीशङ्कराचार्य-संस्कृत-विश्वविद्यालयनियमः (संशोधनम्) संख्या – 2007 वर्षस्य – 7। कार्यान्वयनतिथिः 05.02.2007।
- (18) सन्निवेशितः – पश्यन्तु - श्रीशङ्कराचार्य-संस्कृत-विश्वविद्यालयनियमः (संशोधनम्) संख्या-4 (2003 वर्षस्य) कार्यान्वयनतिथिः – 28.11.2002।
- (19) उपवेशनस्य गणपूर्तिः सप्त स्यात्। (एतस्य स्थाने पश्यन्तु- श्रीशङ्कराचार्य-संस्कृत-विश्वविद्यालयनियमः (संशोधनम्) संख्या-नियम-1-2005 वर्षस्य) कार्यान्वयनतिथिः – 06.01.2005।
- (20) सन्निवेशितः – पश्यन्तु - श्रीशङ्कराचार्य-संस्कृत-विश्वविद्यालयनियमसंख्या (संशोधनम्) 2008 (2009 वर्षस्य नियमः 7) कार्यान्वयनतिथिः 09.06.2008।
- (21) मुख्यसङ्कायाध्यक्षः एवं तयोरभावे निष्कासितः-पश्यन्तु- श्रीशङ्कराचार्य-संस्कृत-विश्वविद्यालयनियमः (संशोधनम्) 2005 वर्षस्य (2005 वर्षस्य नियमसंख्या-1) कार्यान्वयनतिथिः-06.01.2005।
- (22) सन्निवेशितः – पश्यन्तु - श्रीशङ्कराचार्य-संस्कृत-विश्वविद्यालयनियमः (संशोधनम्) 2008 वर्षस्य (2009 वर्षस्य नियमसंख्या-7) कार्यान्वयनतिथिः 09.06.2008।
- (23) मुख्यसङ्कायाध्यक्षः परित्यक्तः-पश्यन्तु - श्रीशङ्कराचार्य-संस्कृत-विश्वविद्यालयनियमः (संशोधनम्) 2005 (नियमसंख्या-1) कार्यान्वयनतिथिः-06.01.2005।
- (24) (3) कुलपतिः, अथवा तस्याभावे (मुख्यसङ्कायाध्यक्षः अथवा द्वयोरभावे) उपस्थितेषु सदस्येषु तन्मध्याच्चितः कोऽपि सदस्यः तस्योपवेशनस्याध्यक्षः स्यात्। कोष्ठकान्तर्गतानि पदानि पूर्वं परित्यक्तमासीत् पश्यन्तु- श्रीशङ्कराचार्य-संस्कृत-विश्वविद्यालयनियमः (संशोधनम्) 2005 (नियमसंख्या-1) कार्यान्वयनतिथिः – 06.01.2005 एवं अवशिष्टो भागः अनन्तरं तत्स्थाने प्रवेशितः। पश्यन्तु- श्रीशङ्कराचार्य-संस्कृत-विश्वविद्यालयनियमः (संशोधनम्) 2008 (नियमसंख्या 2009 वर्षस्य-7) कार्यान्वयनतिथिः – 09.06.2008।
- (25) मुख्यसङ्कायाध्यक्षस्य अनुशंसया (निष्कासितः –पश्यन्तु - श्रीशङ्कराचार्य-संस्कृत-विश्वविद्यालयनियमः (संशोधनम्) संख्या-1-2005 वर्षस्य। कार्यान्वयनतिथिः – 06.01.2005।
- (26) सन्निवेशितः – पश्यन्तु - श्रीशङ्कराचार्य-संस्कृत-विश्वविद्यालयनियमः (संशोधनम्) नियमः 2008 (नियमसंख्या 7/2009) कार्यान्वयनतिथिः – 06.01.2005।
- (27)(iv) मुख्यसंकायाध्यक्षः निष्कासितः-पश्यन्तु- श्रीशङ्कराचार्य-संस्कृत-विश्वविद्यालयनियमः (संशोधनम्) 2005 (2005 वर्षस्यनियमसंख्या-1) कार्यान्वयनतिथिः-06.01.2005।

*****

**पञ्चमः अध्यायः
अधिकारिणः**

22. विश्वविद्यालयस्य अधिकारिणः

विश्वविद्यालयस्येमे अधिकारिणः स्युः। तद्यथा –

- i. कुलपतिः
- ii. उपकुलपतिः⁽²⁸⁾
( )⁽²⁹⁾
- iii. कुलसचिवः
- iv. सङ्गयाध्यक्षाः
- v. विश्वविद्यालयाधिनियमेषु अधिकारित्वेन धोषितः अन्यः कोऽपि विश्वविद्यालयस्य अधिकारी।

23. कुलपतिः

- i. कुलपतिः विश्वविद्यालयस्य पूर्णकालिकः वेतनभोगी अधिकारी स्यात्।
- ii. नियुक्तिसमये कुलपतेः आयुः पञ्चषष्टिवर्षेभ्य अधिकं न स्यात्।
- iii.
  - i. कुलपतेः नियुक्तिं, चयनसमितेः अनुशंसया कुलाधिपतिः कुर्यात्। सा च चयनसमितिः (इतः परं समितिरिति नाम्ना सूचयेत्) सर्वकारेण नामाङ्कितेन एकेन सदस्येन, विश्वविद्यालयानुदानायोगस्य एकेन प्रतिनिधिना एवं प्रबन्धसमित्या नामनिर्दिष्टेन एकेन च सदस्येन, कुलाधिपतिना नियुक्ता स्यात्। एतेषु सदस्येषु कुलाधिपतिः अन्यतमम् अध्यक्षं नियोजयेत्।
  - ii. समितिः सर्वसम्मत्या कमपि अनुशंसति चेत् कुलाधिपतिः उपखण्ड संख्या-2 इति प्रावधानेन तामनुशंसां स्वीकुर्यादिवं तम् कुलपतिपदे नियोजयेत्।
  - iii. यदि चयनसमितिः सर्वसम्मत्या एकं निर्देष्टुमसमर्था चेत्तर्हि योग्यानां त्रयाणां नामाङ्कितां कामपि सूचिम् कुलाधिपतये समर्पयेत्। कुलाधिपतिश्च उपखण्डसंख्या-2 इति प्रावधानेन तेषु त्रिषु अन्यतमम् कुलपतिपदे नियोजयेत्।
  - iv. यदि समितिः एकं जनम्, त्रयाणामेकां सूचीं वा सर्वसम्मत्या कुलाधिपतये समर्पयितुं न समर्था चेत्तर्हि एकैकोऽपि सदस्यः सुयोग्यस्य एकैकस्य नाम पृथक् कुलाधिपतये समर्पयेत्। कुलाधिपतिश्च उपखण्डसंख्या-2 इति प्रावधानेन तेषु अन्यतमं कुलपतिपदे नियोजयेत्।
  - v. यदि समितिः तत्सदस्याः वा षष्टिदिनाभ्यन्तरे तस्याः तेषां वा अनुशंसां कुलाधिपतये समर्पयितुम् असमर्था असमर्थाः वा भवति अथवा भवन्ति चेत्तर्हि तस्याः समितेः अस्तित्वं समाप्तं स्यात्। ततश्च कुलाधिपतिः सर्वकारस्योपदेशेन कमप्येकं योग्यं कुलपतिपदे नियोजयेत्।
- iv. नियुक्तेर्दिनमारभ्य कुलपतिः चत्वारि वर्षाणि तस्मिन् पदे कार्यं कुर्यात्।
- v.

- i. उपखण्डसंख्या प्रथमतः चतुर्थपर्यन्तं यानि प्रावधानानि प्रदर्शितानि तेषु विद्यमानेष्वपि कुलाधिपतिः सर्वकारस्योपदेशेन एकं प्रथमकुलपतिपदे पूर्णकालिकरूपेण अंशकालिकरूपेण वा त्रिंशत्मासाय नियोजयेत् यस्यायुः द्विषष्टिवर्षेभ्यः अधिकं न स्यात्।
- ii. प्रथमकुलपतिः वर्षद्वयं यावत् तावत्पर्यन्तं विधिवत् अनियुक्तानां अधिकारिणाम् अधिकृतसमितीनाञ्च कार्याणि स्वयमेव निर्वाहयेत्।
- vi. कुलपतिपदस्य अस्थायिरूपेण रिक्तिसमये अथवा कुलपतेः अस्थायिरूपेण अनुपस्थितौ उपकुलपतिः यथोचितं कुलपतेः अधिकारान् प्रयुञ्ज्यात् एवं तस्य कर्तव्यानि निर्वाहयेत्।⁽³⁰⁾
- vii. कुलपतेः पारिश्रमिकः सेवानिबन्धनानि व्यवस्थाश्च अधिनियमे यथानिर्धारितं तथा स्युः। नियुक्तेरनन्तरं नियोक्तुः अहितकरं परिष्करणं न स्यात्।

24. कुलपतेः पदत्यागः

- i. कुलपतिः स्वहस्तेन कुलाधिपतिमुद्दिश्य लिखितेन त्यागपत्रेण स्वपदं परित्यक्तुं समर्थऽस्ति।
- ii. कुलपतिः स्वकीयं पदत्यागपत्रं साधारणतया यस्मिन् दिने कुलपतिः कार्यमुक्तिमिच्छति ततः त्रिंशत् दिनानि पूर्वं कुलाधिपतये समर्पयेत्। कुलाधिपतिः त्रिंशता दिनेभ्यः पूर्वम् अपि कुलपतिं कार्यभारात् मोचयितुं शक्नोति।
- iii. कार्यमोचनदिनमारभ्य कुलपतेः पदत्यागः प्रभावी भवेत्।
- iv. यदि कुलपतेः पदं स्थायिरूपेण रिक्तं जायते तर्हि एकमासाभ्यन्तरे कुलाधिपतिः कुलपतेः नियुक्तये प्रक्रियां प्रारभेत।

25. कुलपतेः अधिकाराः कर्तव्यानि च -

- i. कुलपतिः विश्वविद्यालयस्य मुख्यकार्यकारी अधिकारी, शैक्षणिकाधिकारी, प्रबन्धसमितेः विद्वत्परिषदः वित्तसमितेश्च पदेन अध्यक्षः एवं कुलाधिपतेः प्रतिकुलाधिपतेः च अभावे विश्वविद्यालयस्य दीक्षान्तसमारोहे उपाधिधारकेभ्यो उपाधिदाता च भवेत्।
- ii. कुलपतिः विश्वविद्यालयस्य कार्याणां सामान्यनियन्त्रकः एवं विश्वविद्यालये अनुशासनस्य व्यवस्थापकश्च स्यात्।
- iii. प्रबन्धसमितेः विद्यापरिषदश्च उपवेशनानि कुलपतेः निर्देशानुसारेणैव कुलसचिवः संयोजयेत्।
- iv. विश्वविद्यालयाधिनियमानां प्रावधानानाम् अध्यादेशानां नियमानाञ्च यथाविधि परिपालनं कुलपतिः सुनिश्चयं कुर्यात्। एतदर्थम् अपेक्षितान् अधिकारान् प्रयुञ्ज्यात्।
- v. विश्वविद्यालयस्य समुचितशासनप्रबन्धे तथा समुचिते नियमिते च शैक्षणिककार्यप्रयोगे च कुलपतिः उत्तरदायी भवेत्।
- vi. विश्वविद्यालयनियमानुसारेण कुलपतिः शिक्षकाणां तथा कार्यालयकर्मचारिणां नियुक्तिं कुर्यात्। तथा तेषां कर्तव्यानि निर्धारयेत् तेषां पर्यवेक्षणं नियन्त्रणं च कुर्यात्।
- vii. यदा प्रबन्धसमितेः विद्यापरिषदश्च अधिवेशनं न प्रचलति तदा कुलपतेः विचारानुसारेण आपातकालिकी कचित् परिस्थितिः अविलम्बेन परिहर्तव्या आपतति चेत् प्रबन्धसमितौ विद्यापरिषदि वा निक्षिप्तं कमपि अधिकारम् उपयुज्य कुलपतिः स्वविचारेण यथोचितां परिहारक्रियां विधाय प्रबन्धसमितेः विद्यापरिषदो वा अनन्तरोपवेशने तां प्रतिवेद्य तस्मादनुमोदनं प्राप्नुयात्। यदि तस्मिन्नुपवेशने प्रस्तुतस्य कार्यस्य अनुमोदनं न लभते तर्हि विषयममुं कुलाधिपतिसमक्षम् उपस्थापयेत्। विषयेऽस्मिन् कुलाधिपतेः निर्णयः अन्तिमः स्यात्।
- viii. विश्वविद्यालयकर्मचारिषु उचिताम् अनुशासनात्मिकां क्रियां कुलपतिः यथोचितं स्वीकुर्यात्। विचाराधीनं कर्मचारिणं सेवातः निलम्बयितुं कुलपतिः अधिकृतः अस्ति।
- ix. यत्र कुलपतिना कर्मचारिणं विरुध्य उपखण्ड 8 अन्तर्गतेन नियमेन स्वीकृताक्रिया कर्मचारिणे हानिकारिणी चेत्तर्निर्णयं विरुध्य कर्मचारी निर्णयप्राप्तेः त्रिंशता दिनानाम् अभ्यन्तरं प्रबन्धसमितौ प्रार्थनां कर्तुं शक्नोति।

त्रिंशद्दिनानन्तरं समर्पितामपि प्रार्थनां, यद्यसौ समुचितेन कारणेनैव प्रार्थनायां विलम्बम् अकरोदिति प्रबन्धसमितिः निश्चयेन चिन्तयति चेत् स्वीकर्तुं शक्नोति।

- x. विश्वविद्यालयस्य कस्या अपि अधिकृतसमितेः समितेः वा उपवेशने सम्बोधने वा कुलपतिः अधिकृतः स्यात्। तथापि यावत्तस्यां समितौ असौ सदस्यः नास्ति तावत्पर्यन्तं तत्र मतदाने कुलपतेः अधिकारो न स्यात्।
- xi. अधिनियमेषु अध्यादेशेषु वा निर्धारितान् अन्यानपि अधिकारान् प्रयोक्तुं कुलपतिः अधिकृतः स्यात्।
- xii. कुलपतिः स्वकीयं कतममपि अधिकारम् उपकुलपतये प्रदातुम् अधिकृतोऽस्ति।⁽³¹⁾

26. उपकुलपतिः

- i. प्रतिकुलाधिपतिना समर्पितात् नामसूचेः कुलपतिः उपकुलपतेः नियुक्तिं कुर्यात्।
  - ii. नियुक्तिसमये उपकुलपतेः आयुः पञ्चषष्टिवर्षाणि सम्पूर्णं न स्यात्।
  - iii. उपकुलपतिः विश्वविद्यालयस्य पूर्णकालिकः वेतनभोगी अधिकारी स्यात्।
  - iv. नियुक्तिदिनादारभ्य चत्वारि वर्षाणि उपकुलपतेः कार्यकालः स्यात्। असौ पुनर्नियुक्तये योग्यः स्यात्।
  - v. अधिनियमेषु निर्धारितं वेतनं सेवाव्यवस्थाश्च उपकुलपतये स्युः।
  - vi. नियमानाम् अधिनियमानां (statutes), अध्यादेशानां च आधारेण उपकुलपतेः अधिकारान् कार्यकलापांश्च कुलाधिपतिं कुलपतिना सह परामर्शनं निर्धारयेत्।⁽³²⁾
- ( )⁽³³⁾

27. कुलसचिवः

- i. कुलसचिवः विश्वविद्यालयस्य पूर्णकालिकः वेतनभोगी अधिकारी स्यात्। अस्य नियुक्तिम् अधिनियमेषु निर्धारितक्रमेण कुर्यात्।
- ii. अधिनियमेषु निर्धारिताः योग्यताः, वेतनं भत्ताश्च कुलसचिवस्य स्युः।
- iii. विश्वविद्यालयस्य सर्वेषाम् अभिलेखानां सामान्यमुद्रायाश्च (Common Seal) अभिरक्षणदायित्वं कुलपतेः स्यात्।
- iv. विश्वविद्यालयस्य चलाचलसम्पत्तीनां कुलसचिवः अभिरक्षकः स्यात्। तेषां परिपालने सुरक्षायां च अयमेव उत्तरदायी स्यात्।
- v. विश्वविद्यालयस्य समेषां शिक्षकेतरकर्मचारिणां समुचितपरामर्शदाने, नियन्त्रणे, पर्यवेक्षणे च कुलसचिव एव अधिकारी स्यात्। विश्वविद्यालयस्य कार्यालयानां सामान्यानुशासनमपि कुलसचिवे निक्षिप्तमस्ति।
- vi. प्रबन्धसमितेः विद्यापरिषदः च कुलसचिवः पदेन सचिवः स्यात्। प्रबन्धसमितौ विद्यापरिषदि च अपेक्षितानां तथ्यानां सूचनानां च प्रस्तुतिरपि कुलसचिवस्यैव दायित्वमस्ति। प्रबन्धसमितेः विद्यापरिषदश्च उपवेशनानां कार्यवृत्तस्य (Minutes) पालनमपि कुलसचिवस्यैव कर्तव्यमस्ति।
- vii. विश्वविद्यालयेन सञ्चालितानां विविधानां पाठ्यक्रमाणां कृते कुलसचिवः आवेदनानि स्वीकुर्यात्। एवमेव विश्वविद्यालयद्वारा सञ्चालितानां समेषां पाठ्यपद्धतीनां, पाठ्यक्रमाणाम्, प्रबन्धसमित्या समीहतानाम् अन्येषां वा स्थिराभिलेखान् स्वयम् अथवा अन्यैः संरक्षयेत्।
- viii. विश्वविद्यालयच्छात्राणां शैक्षिकप्रदर्शनस्य स्थिराभिलेखानामनुरक्षणे कुलसचिवः उत्तरदायी स्यात्। तत्र छात्रैः स्वीकृतानां पाठ्यपद्धतीनां, तैरूपलब्धानामुपलब्धिस्तराणां, प्राप्तोपाधीनां, पुरस्काराणां, वैशिष्ट्यान्तराणाम्, अन्येषां शैक्षिकप्रदर्शनप्रकाराणाञ्च स्पष्टः उल्लेखः स्यात्।
- ix. विश्वविद्यालयेन विश्वविद्यालयं विरुध्य वा प्रारब्धानां अभियोगानां(Suits) सञ्चालनं कुलसचिव एव कुर्यात्।
- x. अधिनियमे निर्धारितानि अन्यानि कर्तव्यानि अथवा प्रबन्धसमित्या कुलपतिना वा समर्पितानि कर्तव्यानि च कुलसचिवः निर्वहेत्।

28. सङ्घायाध्यक्षाः

- i. प्रत्येकं सङ्घायस्य कृते वर्षद्वयावधये कुलपतेरनुशंसया कुलाधिपतिना नामाङ्कितः सङ्घायाध्यक्षः स्यात्।
- ii. सङ्घायाध्यक्षस्य विश्वविद्यालयेषु अथवा राज्ये सम्बद्धमहाविद्यालयेषु पञ्चदशवर्षाणां शिक्षणानुभवः एवं दशवर्षाणां शोधोपाधिस्तरे गवेषणानुभवश्च स्यात्।
- iii. कोऽपि निरन्तरं सङ्घायाध्यक्षपदे पुनर्नामनिर्देशने योग्यो न स्यात्।
- iv. संबद्धसङ्घायस्य अध्यक्षः असौ भवेत्। एवं अधिनियमानाम् अध्यादेशानां नियमानाम् आदेशानाम् (तत्तत्सङ्घायसम्बद्धिनाम्) च अनुपालनस्य दायित्वमस्मिन् भवेत्।⁽³⁴⁾

29. बाह्यस्रोतसः पारिश्रमिकस्वीकारे निषेधः

विश्वविद्यालयस्य पूर्णकालिकः वेतनभोगी चकोऽपि अधिकारी कर्मचारी वा विश्वविद्यालयादन्यस्रोतसः अधिनियमेषु निर्धारितान् मुक्त्वा कानपि अन्यान् पारिश्रमिकप्रकारान् न स्वीकुर्यात्।

- (28) अन्तर्भावितः - पश्यन्तु - श्रीशङ्कराचार्य-संस्कृत-विश्वविद्यालयनियमः (संशोधनम्) 2008 (2009 वर्षस्य नियमसंख्या-7) कार्यान्वयनतिथिः 09.06.2008।
- (29)(ii) मुख्यसङ्घायाध्यक्षः (परित्यक्तः- पश्यन्तु - श्रीशङ्कराचार्य-संस्कृत-विश्वविद्यालयनियमः (संशोधनम्) 2005 (2005 वर्षस्य नियमसंख्या-1) कार्यान्वयनतिथिः 06.01.2005)।
- (30) कुलपतिपदस्य अस्थायिरूपेण रिक्तिसमये अथवा कुलपतेः अस्थायिरूपेण अनुपस्थितौ, कुलाधिपतिः कुलपतेः अधिकारान् प्रयोक्तुं, कर्तव्यानि च निर्वाढुम् समिचितां व्यवस्थां कुर्यात् (कोष्ठकान्तर्गतानि पदानि पूर्वं कोष्ठकबहिर्भूतैः पदैः स्थानापन्नानि आसन्) पश्यन्तु - श्रीशङ्कराचार्य-संस्कृत-विश्वविद्यालयनियमः (संशोधनम्) 2005 (2005 वर्षस्य नियमसंख्या-1) कार्यान्वयनतिथिः-06.01.2005। नियमोऽयं पुनराविष्कृतः-पश्यन्तु - श्रीशङ्कराचार्य-संस्कृत-विश्वविद्यालयनियमः (संशोधनम्) 2008 (2009 वर्षस्य नियमसंख्या-9) कार्यान्वयनतिथिः-09.06.2008।
- (31) अन्तर्भावितः- पश्यन्तु - श्रीशङ्कराचार्य-संस्कृत-विश्वविद्यालयनियमः (संशोधनम्) 2008 (2009 वर्षस्य नियमसंख्या-7)।
- (32) अन्तर्भावितः- पश्यन्तु - श्रीशङ्कराचार्य-संस्कृत-विश्वविद्यालयनियमः (संशोधनम्) 2008 (2009 वर्षस्य नियमसंख्या-7) कार्यान्वयनतिथिः-09.06.2008।

(33) 27. मुख्यसङ्घायाध्यक्षः

- i. विश्वविद्यालयस्य पूर्णकालिकः वेतनभोगी अधिकारी स्यात् कुलपतेः उपदेशेन कुलाधिपतिः तं नियुञ्ज्यात्। तथापि दशवर्षस्य शिक्षणानुभवः यस्यनस्यात् तं मुख्यसङ्घायाध्यक्षपदे न नियुञ्ज्यात्।
- ii. अधिनियमे निर्धारितेन प्रकारेण मुख्यसङ्घायाध्यक्षस्य योग्यताः, वेतनं, भत्ताश्च भवेयुः।
- iii. मुख्यसङ्घायाध्यक्षः वर्षत्रयं पदेऽस्मिन् कार्यं कुर्यात्। असौ पुनर्नियुक्तये योग्यः स्यात्।
- iv. विश्वविद्यालयस्य सर्वेषु सैक्षणिकप्रवर्तनेषु मुख्यसङ्घायाध्यक्षः कुलपतिम् उपदिशेत्।
- v. विश्वविद्यालयस्य सर्वेषु शैक्षणिकविभागेषु सञ्चाल्यमानान् सर्वानपि शिक्षण-शोधकार्यक्रमान् मुख्यसङ्घायाध्यक्षः पर्यवेक्षेत्, नियन्त्रयेत् एवं समन्वयेत्।
- vi. विश्वविद्यालयस्य सर्वेषां शिक्षकाणां समुचित-मार्गनिर्देशने, नियन्त्रणे, पर्यवेक्षणे च मुख्यसङ्घायाध्यक्षः उत्तरदायी स्यात्। अधिनियमेषु निर्धारितया रीत्या शिक्षकेषु अनुशासनात्मकं नियन्त्रणं विधातुं मुख्यसङ्घायाध्यक्षः अधिकृतः स्यात्। परित्यक्तः-पश्यन्तु- श्रीशङ्कराचार्य-संस्कृत-विश्वविद्यालयनियमः (संशोधनम्-2005) (2005 वर्षस्य नियमसंख्या-1) कार्यान्वयनतिथिः - 06.01.2005।

(34) सङ्घायाध्यक्षः-

1. प्रत्येकं सङ्घायस्य कृते एकैकः अध्यक्षः स्याद् यस्य नियुक्तिं विश्वविद्यालयाधिनियमानुसारेण कुलपतिः कुर्यात्।
2. सङ्घायाध्यक्षः विश्वविद्यालयस्य पूर्णकालिकः वेतनभोगी अधिकारीस्याद्। अधिनियमेषु निर्धारिताः योग्यताः अस्य अवश्यं स्युः।
3. सङ्घाये एक एव विभागः अस्ति चेत्तस्य विभागाध्यक्षोऽपि अयमेव स्यात्। सङ्घाये एकाधिकाः विभागाः सन्ति चेत् सङ्घायाध्यक्षः तेषु अन्यतमस्य अध्यक्षः स्यात्।
4. अधिनियमे निर्धारितस्य वेतनस्य भत्तानाञ्च पात्रता सङ्घायाध्यक्षस्य स्यात्।
5. सङ्घायाध्यक्षः सङ्घायाधीनानां समेषां विभागानां पाठ्यक्रमसमितेरध्यक्षोऽपि स्यात्।
6. तत्तत्सङ्घायस्य अधिनयमानां नियमानाम् अध्यादेशानां तथा आदेशानां च अनुपालनमसौ कुर्याद् एवमसौ मुख्यसङ्घायाध्यक्षस्य तथा कुलपतेरधीने कार्यं कुर्यात्।
7. सङ्घायाध्यक्षः तत्तत्सङ्घायाधीनविभागानां सुचारुसञ्चालनार्थम् अपेक्षितानिकार्याणि कुलपतेः प्रबन्धसमितेः च निर्देशनकुर्यात्। अपेक्षितानिकार्याणि कुलपतेः प्रबन्धसमितेः निर्देशनकुर्यात्। प्रतिष्ठापितः-पश्यन्तु- श्रीशङ्कराचार्य-संस्कृत-विश्वविद्यालयनियम संख्या (संशोधनम्)-2005 वर्षस्य कार्यान्वयनतिथिः 06.01.2005।

*****

षष्ठः अध्यायः

शिक्षकाणाम् अधिकारिणां कर्मचारिणञ्च नियुक्तिः

30. शिक्षकाणाम् अधिकारिणां कर्मचारिणञ्च नियुक्तिः-

- i. अधिनियमेषु निर्धारितप्रकारेण संरचितस्य चयनसमितेः उपदेशानुसारेण कुलपतिः अधिनियमानां नियमानाञ्च प्रावधानानि अनुसृत्य शिक्षकाणाम् अधिकारिणां कर्मचारिणां च नियुक्तिं कुर्यात्।
- ii.
  - I. एषु नियमेषु अन्यथानिर्धारितान् परित्यज्य विश्वविद्यालयस्य शिक्षकाणाम् अधिकारिणां कर्मचारिणां च नियुक्तिः लिखितेन एकेनादेशेन स्यात्।
  - II. पूर्वस्मिन् धाराविशेषे सूचितः लिखितः आदेशः कुलसचिवस्य संरक्षणे स्यादेवम् एकां प्रतिं संबद्धायशिक्षकाय अधिकारिणे कर्मचारिणे वा दद्यात्।
  - III. विश्वविद्यालयस्य सर्वा अपि नियुक्तयः तत्तत्काले प्रभाविनाम् अधिनियमानां नियमानाञ्च अनुसारेण तथा तत्काले प्रभाविनां सेवानियमानाञ्च आधारेण स्युः।
- iii. विश्वविद्यालयीयशिक्षकाणां सेवानिवृत्तिवयः षष्टिः स्यात्।⁽³⁵⁾ एवम् अन्येषां विश्वविद्यालयसम्बद्धानां शिक्षकाणाम् अधिकारिणां कर्मचारिणाञ्च सेवानिवृत्तिवयः पञ्चपञ्चाशत् भवेत्।
परन्तु अस्थायिकूरेण अल्पकालस्य कृते संविदारूपेण वर्षत्रयात् न्यूनस्य कृते नियुक्तस्य इदं सेवानिवृत्तिवयः न सम्बद्धे भवेत्।
तादृश्यः अल्पकालिक्यः संविदाधारिताः नियुक्तयः अधिनियमानुसारेण संरचितस्य चयनसमितेः अनुमोदनेन सह चेदपि तासु इदं सेवानिवृत्तिवयः संबद्धं न भवेत्।
- iv. विश्वविद्यालयस्य शिक्षकाणां शिक्षकेतरकर्मचारिणां च चयनप्रक्रियाः, योग्यताः एव सेवोपाधयश्च अन्यथा न स्पष्टीकृताः चेद् अधिनियमेषु निर्धारिता एव स्युः।

31. नियुक्तिषु आरक्षणम्

विश्वविद्यालयशिक्षकाणां शिक्षकेतरकर्मचारिणां च साक्षाच्चयनद्वारा नियुक्तिसमये, केरलराज्यसर्वकारस्य सम्बद्धान् आरक्षणनियमान् उपसेवानियमान् (1958) तत्काले यथोचितं संशोधितान् च यथोचितं परिवर्त्य विश्वविद्यालयः अनुपालयेत्।

*****

सप्तमः अध्यायः
निधयः एवं लेखापत्राणि
(Funds & Accounts)

32. विश्वविद्यालयस्य सामान्यनिधिः

- i. विश्वविद्यालयस्य एकः सामान्यनिधिः स्याद् यस्मिन् अनन्तरोक्तानि निधीयेत –
  - I. सर्वकारेण यथानिश्चितं तथा अभिदत्ताः अनुदत्ताः च निधयः।
  - II. विश्वविद्यालयेन समाहृतानां शुल्कानाम् आयः।
  - III. अक्षयनिधीनामायः अस्ति चेत्।
  - IV. विश्वविद्यालयस्य लक्ष्यसंपूर्तये व्यक्तिभिः संस्थाभिः, संगठनैः च कृतानि अभिदानानि।
  - V. विश्वविद्यालय-अनुदान-अयोगेन तथा केन्द्रीयसर्वकारेण कृतानि अभिदानानि एवम् अनुदानानि।
  - VI. अन्याः सर्वा अपि प्राप्तयः।
- ii. विश्वविद्यालयस्य उद्देश्यानां सम्पूर्तये अधिनियमेषु निर्धारितानुसारेण सामान्यनिधेरूपयोगः कार्यः।
- iii. सर्वकारः प्रतिवर्षं विश्वविद्यालयस्य सामान्यनिधौ असमापकं (non-lapsable) पिण्डीयानुदानं (Lumpsum grant) कुर्यात्। तद्यथा -
  - I. विश्वविद्यालयस्य आकस्मिकव्ययानाम् आपूर्तिनां व्यवस्थानां तथा कर्मचारिणां वेतनभत्तादीनां च कृते अनुमानितात् शुद्धव्ययात् यन्न्यूनं न भवेत् तावदनुदानम्।
  - II. सर्वकारस्य पूर्वसहमत्या विश्वविद्यालयेन प्रवृत्तानां विकासकार्याणां व्ययसम्पूर्तये पर्याप्तम् अनुदानम्।
  - III. विश्वविद्यालयस्य सुचारुसञ्चालनाय सर्वकारदृष्ट्या अपेक्षितस्य अतिरिक्तस्य आवृत्तिव्ययस्य तथा अनावृत्तिव्ययस्य सम्पूर्तये अपेक्षितम् अनुदानम्।
- iv. प्रबन्धसमितेः निर्णयानुसारेण सामान्यनिधिं कस्मिंश्चित् सार्वजनिकक्षेत्रबैक् मध्ये देशसात्कृतबैक् मध्ये वा निक्षिपेत् एवं कुलपतिः, कुलसचिवः अथवा कुलपतिना अधिकृतः कोऽपि अधिकारी तम् सञ्चालयेत्।

33. विशिष्टानुदानानि एवम् अक्षयनिधयः

विश्वविद्यालयः स्वकीयानि उद्देश्यानि अग्रतश्चालयितुं केरलसर्वकारात् अन्यराज्यसर्वकारेभ्यः केन्द्रीयसर्वकारात् अथवा अन्यसंस्थाभ्यः संगठनेभ्यः, व्यक्तिभ्यो वा अनुदानम् अक्षयनिधिं वा विश्वविद्यालयानुदात्रोः उभयसहत्या कुलाधिपतेरनुमोदनेन स्वीकर्तुं शक्नुयात्।

34. सर्वकाराय प्रतिवेदनम्

विश्वविद्यालयः सर्वकारात् प्राप्तस्य यस्य कस्यापि अनुदानस्य विषये तत्सम्बन्धीनि विवरणानि, प्रतिवेदनानि, लेखाः एवम् अन्यवैशिष्ट्यानि च यथापेक्षितं सर्वकाराय दद्यात्। एवं सर्वकारस्य निर्देशानुसारेण यस्य कस्यापि अनुदानस्य व्ययविषयकं प्रतिवेदनं विवरणं, लेखाः एवम् अन्यवैशिष्ट्यानि यथासमयं सर्वकाराय दद्यात्।

35. विश्वविद्यालयविकासनिधिः-

- i. सर्वकारात् प्राप्तमनुदानमुपयुज्य विश्वविद्यालयः विकासनिधिरित्येकं निधिं निर्मायात्। अस्मिन् विश्वविद्यालयाय प्राप्तं योगदानम् एवं प्रबन्धसमित्या निर्दिष्टम् अन्यं धनराशिमपि विकासनिधौ योजयेत्।
- ii. सर्वकारस्य निर्देशानुसारेण विकासनिधिं दीर्घकालिकनिक्षेपेषु निवेशयेत् यस्य वृद्धं (interest) धनं प्रबन्धसमितेः निर्णयानुसारेण विविधेषु विकासकार्येषु उपयुज्यात्।
- iii. अधिनियमेषु निर्धारितान् अन्यानपि निधीन् विश्वविद्यालयः समये समये संरचयेत्।

36. सेवानन्तरवेतनं भविष्यनिधिप्रभृतिश्च -

- i. सर्वकारस्य पूर्वानुमत्या अधिकारिणां शिक्षकाणां अन्येषां कर्मचारिणाञ्च लाभार्थं तेषां सेवानन्तरवेतनं, योगक्षेमनिधिं (insurance), भविष्यनिधिं च विश्वविद्यालयः उचितेषु स्थानेषु यथोचितम् अधिनियमेषु निर्धारितेन प्रकारेण निवेशयेत्।
- ii. विश्वविद्यालयेन संरचितं सेवानन्तरवेतनं, योगक्षेमनिधिं भविष्यनिधिं च सर्वकारस्य भविष्यनिधिनियमः, 1925 (1925 वर्षस्य केन्द्रनियमः) इत्यस्मिन् अन्तर्भावयन् सर्वकारीयः भविष्यनिधिरिव तं परिगणयेत्।
परन्तु सर्वकारस्य निर्देशानुसारेण तद्धनम् उचिते स्थाने निवेशयितुं विश्वविद्यालयः अधिकृतः स्यात्।

37. लेखाः तत्परीक्षाः (audit) च

- i. विश्वविद्यालयेन प्राप्तम् एवं विश्वविद्यालये सञ्चितं समस्तमपि धनम् एवं विश्वविद्यालयेन संवितरितं प्रदत्तं च धनं सर्वमपि विश्वविद्यालयस्य लेखापुस्तकेषु योजयेत्।
- ii. कुलपतेः निर्देशानुसारेण विश्वविद्यालयस्य वार्षिक्यः लेखाः कुलसचिवः निर्मायात्।
- iii. विश्वविद्यालयलेखाः स्थानीयनिधिलेखापरीक्षकः (Local Fund Account Auditor) निरीक्षेत।
तथापि विश्वविद्यालयाय सर्वकारेण प्रदत्तस्य, विश्वविद्यालयेन व्ययीकृतस्य च धनस्य लेखापरीक्षां कर्तुं नियन्त्रकः एवं लेखापरीक्षकः सामान्यः (Comptroller And Auditor General) एव अधिकृतः स्यात्।
- iv. सर्वकारेण निश्चितायाः लेखापरीक्षायाः व्ययम् विश्वविद्यालयः निर्वहेत्।
- v. लेखापरीक्षकाः विश्वविद्यालयस्य लेखाः निरन्तरं परीक्षेरन् एवं विश्वविद्यालयसम्बन्धिनां कस्यामपि संस्थायां पूर्वसूचनया स्थानीयां लेखापरीक्षां कुर्विरन्।
- vi. लेखापरीक्षकाः वार्षिक्याः ततोऽपिन्यूनकालिक्याः, विशिष्टस्यैकस्य आदानप्रदानस्य, विशिष्टानां कतिपयादानप्रदानानां वा परीक्षायाः अनन्तरं तासां प्रतिवेदनं विश्वविद्यालयाय एवं तस्या एकां प्रतिलिपिं सर्वकाराय प्रेषयेयुः।
- vii. लेखापरीक्षकाः उपखण्डसंख्या-6 अन्तर्गते तेषां प्रतिवेदने सर्वेषाम् अनियमिततानाम्, अवैधानाम् अनुचितानां वा व्ययानाम्, विश्वविद्यालयाय प्राप्तव्यानां धनानां, सम्पत्तीनां वा अनाहरणानाम्, धनस्य सम्पत्तीनां वा उपव्यये (waste), एतन्निमित्तीभूतानाम् अधिकारिणाम् अधिकृतसमीतीनां वा उपेक्षायाम् अथवा दुराचरणे च सुस्पष्टं विवरणं ददयुः।
- viii. सर्वकारस्य अपेक्षानुसारेण विश्वविद्यालयस्य लेखासम्बन्धिनम् यं कमपि विषयं लेखापरीक्षकाः प्रतिवेदयेयुः।
- ix. विश्वविद्यालयः कामपि न्यूनताम् अनियमिततां वा लेखापरीक्षकेन निर्दिष्टां परिहृत्य स्वीकृतक्रियाप्रतिवेदनम् (action taken report) समनन्तरमेव सर्वकाराय समर्पयेत्।
- x. विश्वविद्यालयस्य परीक्षिताः लेखाः मुद्रापयित्वा तत्परीक्षाः लेखापरीक्षाप्रतिवेदनेन स्वीकृतक्रियाप्रतिवेदनेन च सह कुलपतिः प्रबन्धसमितौ समर्पयेत्। कुलाधिपतये सर्वकाराय च आगामिवर्षस्य मार्चमासस्य प्रथमदिनात् पूर्वं समर्पयेत्। तत्स्वीकृतेरनन्तरं सर्वकारः तां समनन्तरमेव विधानसभायाः पटले समर्पयितुं व्यवस्थां कुर्यात्। यदि तदानीं विधानसभायाः अधिवेशनं नास्ति तर्हि अनन्तरे उपवेशने समर्पयेत्।⁽³⁶⁾

(36) सर्वकारः कुलाधिपति ; एवं सर्वकारः तस्यैकां प्रतिविधानसभायाः पटले संस्थापयेत् परिवर्तितः - पश्यन्तु-
श्रीशङ्कराचार्य-संस्कृत-विश्वविद्यालयनियम संख्या (संशोधनम्) नियमः – 2005 (2005 वर्षस्य नियमसंख्या-1)
कार्यान्वयनतिथिः 06.01.2005

*****

अष्टमः अध्यायः
अधिनियमः अध्यादेशः नियमः आदेशाश्च

38. अधिनियमः

- अस्य नियमस्य प्रावधानानुसारेण अधिनियमोऽयम् अनन्तरोक्तान् विषयान् सर्वान् परिकल्पयेत्। तद्यथा-
- विश्वविद्यालयस्य अधिकृतसमितीनाम् अन्यसमितीनां वा संविधानम्, अधिकाराः, कर्तव्यप्रकाराः च ये स्पष्टतया अस्मिन् नियमे न परामृष्टाः।
  - अस्मिन् अधिनियमे स्पष्टतया न परामृष्टाः अधिकारिणाम् अधिकाराः कर्तव्यानि च।
  - अनेन अधिनियमेन यदि कस्यामपि अधिकृतसमितौ कतिचन सदस्याः चेतव्याश्चेत् तेषां चयनप्रक्रिया।
  - विश्वविद्यालयद्वारा उपाधीनां डिप्लोमानां, पदवीनां, प्रमाणपत्राणां तथा अन्येषां मानदोपाधिसहितानां शैक्षणिकवैशिष्ट्यानां प्रदानम्।
  - उपाधिप्रदानार्थं दीक्षान्तसमारोहस्य समायोजनम्।
  - विश्वविद्यालयस्य शिक्षक-शिक्षकेतरकर्मचारिणां चयनप्रक्रिया।
  - वर्गीकरणम्, सेवानियमः व्यवस्थाश्च अनुशासनम्, कार्यकालसमापनम् तथा एतादृशाः विश्वविद्यालयस्य शिक्षक-अधिकारि-तदितरकर्मचारिसम्बन्धिन्यः व्यवस्थाः।
  - विश्वविद्यालयस्य लेखानां सन्धारणं, वार्षिकायव्ययपत्रस्य निर्माणम् अनुमोदनञ्च।
  - अध्यादेशानां तथा नियमानां निर्माण-संशोधन-प्रतिसंहरणप्रक्रियाः।
  - निर्धारिताधिनियमेन अनेन निर्धारितानि एतन्नियमान्तर्गतानि प्रावधानानि एवं निर्धार्यमाणानि विषयान्तराणि।

39. अधिनियमनिर्माणप्रक्रिया-

- प्रबन्धसमितिः अधिनियमानां प्रारूपमेकं निर्माय, तत्रान्तर्गतानां विषयाणां प्रतिवेदनपुरस्सरं तत्प्रारूपं कुलाधिपतये सम्मत्यर्थं प्रेषयितुं शक्नोति।
- यदि प्रबन्धसमित्या निर्मितम् अधिनियमप्रारूपं शैक्षणिकसम्बन्धि अस्ति चेत् तस्य कुलाधिपतये सम्मत्यर्थं अग्रेसरणात् पूर्वं तद् उपदेशाय विद्यापरिषदं प्रति प्रेषयेत्।
- उपखण्डसंख्या-2 इत्यस्य आधारेण विद्यापरिषदः उपदेशप्राप्तेरनन्तरं प्रबन्धसमितिः पुनरपि तत्प्रारूपं परिशोध्य अपेक्षितश्चेत् परिवर्त्य, अधिनियमप्रारूपे अन्तर्गतानां विषयाणां प्रतिवेदनसहितं, विद्यापरिषदा समर्पितमुपदेशं चयोजयित्वा कुलाधिपतये सम्मत्यर्थं समर्पयेत्।
- कुलाधिपतिः अधिनियमस्य संशोधनेन सह/विना अनुमतिं दद्यात्।
- अधिनियमोऽयं कुलाधिपतेः सहमतेरनन्तरं राजपत्रे प्रकाशनतिथेरारभ्य प्रभावी भवेत्।
- अधिनियमेऽस्मिन् किमपि प्रावधानं यद् विश्वविद्यालयस्य कस्यो अपि अधिकृतसमितेः प्रतिष्ठाम् अधिकारम् संरचनां वा बाधते तद् अधिनियमेऽस्मिन् तावत्पर्यन्तं नयोजयेत् यावदस्यै समितये लिखितरूपेण एतत्प्रावधानस्य

विषये स्वाभिप्रायं प्रस्तोतुं अवसरो न दत्तः एवं तस्याभिप्रायस्य प्रबन्ध समित्या कुलाधिपतिना वा यावत्पर्यन्तमुचितः विचारो न कृतः।

vii. सर्वकारस्य पूर्वसहमतिं विना प्रबन्धसमितिः व्ययविषयकाधिनिियमम् अधिनियमसंशोधनं वा न कुर्यात्।

40. अध्यादेशः

- i. अस्य नियमस्य प्रावधानानां तथा अधिनियमस्य च आधारेण अनन्तरोक्तानां समेषां विषयाणाम् अथवा एकस्य विषयस्य वा अध्यादेशान् निर्मातुं प्रबन्धसमितेरधिकारः स्यात्। तद्यथा –
  - i. विश्वविद्यालयस्य, विभागेषु संस्थासु च शुल्कोद्ग्रहणम्।
  - ii. विश्वविद्यालयस्य शैक्षिक विभागेषु संस्थासु च अनुवर्तनीयं शिक्षणप्रतिमानं (teaching pattern) कार्यभारश्च।
  - iii. विश्वविद्यालये विविधानां पदानां वेतनमानानां विनिर्णयः।
- iv. छात्राणाम् आवासव्यवस्था अनुशासनञ्च।
- v. अनेन नियमेन अधिनियमैर्वा निर्मितैः अध्यादेशैः निर्धारिताः निर्धार्यमाणा वा अन्ये सर्वे विषयाः।
  - ii. सर्वकारस्य पूर्वसहमतिं विना प्रबन्धसमितिः वित्तसम्बन्धिं कमपि अध्यादेशं न पारयेत्।
  - iii. सर्वे अध्यादेशाः प्रबन्धसमित्या निर्दिष्टात् तिथेः प्रभाविनः स्युः।
  - iv. सर्वे अध्यादेशाः यावत् साध्यं तावत् शीघ्रम् विद्यापरिषदि सूचनार्थं समर्पयितव्याः।

41. नियमः (Regulations)

- अस्य नियमस्य एषाम् अधिनियमानाम् अध्यादेशानाञ्च आधारेण विद्यापरिषद् अनन्तरोक्तान् सर्वान् विषयान् अथवा अन्यतमं विषयम् आश्रित्य नियमान् (Regulations) निर्मातुं शक्नोति। तद्यथा-
- i. पाठ्यक्रमाः परीक्षासञ्चालनञ्च।
  - ii. विविधेषु पाठ्यक्रमेषु तथा विविधासु परीक्षासु छात्राणां प्रवेशः।
  - iii. शिक्षकाणां योग्यताः।
  - iv. पाठ्यक्रमसमितीनां परीक्षकाणाञ्च नियुक्तिः तथा तेषां कर्तव्यानां निर्धारणम्।
  - v. अन्येषां विश्वविद्यालयानां परीक्षाणाम्, उपाधीनाम् डिप्लोमानाञ्च विश्वविद्यालयस्यास्य परीक्षाणाम् उपाधीनां डिप्लोमानाञ्च मिथः साम्यतास्वीकारेण मान्यता प्रदानम्।
  - vi. अनेन नियमेन अधिनियमैः अध्यादेशैः वा निर्मितैः नियमैः (Regulations) निर्धारिताः निर्धार्यमाणा वा अन्ये सर्वे विषयाः।

42. आदेशः

- i. कुलपतिः तेषामादेशानां निस्सारेण अधिकृतः स्यात् ये विश्वविद्यालयस्य नियमानां प्रावधानैः, अध्यादेशैः नियमैः वा संरचितानां मण्डलानां (Boards) समितीनां तथा अन्येषां निकायानां सञ्चालने मार्गदर्शकाः स्युः एवमेते विश्वविद्यालयस्य नियमानां प्रावधानैः अधिनियमैः, अध्यादेशैः नियमैः (Regulations) च विरोधिनः न स्युः। प्रबन्धसमितिं विद्यापरिषदं च मुक्त्वा। विश्वविद्यालयस्य कस्यापि अधिकृतसमितेः उपवेशनेषु क्रियाकलापानां सञ्चालने, प्रक्रियाणां नियन्त्रणे कुलपतिः आदेशान् निस्सारयेत्।
- ii. सर्वे आदेशाः कुलपतिना निर्दिष्टात् तिथेः प्रभाविनः स्युः।
- iii. सर्वे आदेशाः प्रबन्धसमितेः अनन्तरभाविनि उपवेशने समर्पिताः स्युः एवम् एतान् आदेशान् यथोचितं संशाधितुं परिष्कर्तुं वा प्रबन्धसमितेः अधिकारः स्यात्।

43. राजपत्रे (Gazette) प्रकाशनम्

विश्वविद्यालयनियमान्तर्गताः सर्वे अधिनियमाः, अध्यादेशाः एवं नियमाः तथा कुलपतेः ( ) नियुक्तिश्च राजपत्रे प्रकाशिताः स्युः।

(37) कुलसचिवस्य

(37) मुख्यसङ्घायाध्यक्षः परित्यक्तः- पश्यन्तु- श्रीशङ्कराचार्य-संस्कृत-विश्वविद्यालयनियमः (संशोधनम्) 2005 (2005 वर्षस्य नियमसंख्या-1) कार्यान्वयनतिथिः-06.01.2005।

*****

नवमः अध्यायः
छात्रसौभाग्यम् (Students' Welfare)

44. ( )⁽³⁸⁾

45. मनोरञ्जनसुविधाः

- i. विश्वविद्यालयः छात्राणां कलात्मिकां वासनां संवर्धयितुं विकासयितुं च क्रीडानां, समये समये सामाजिकसभानां, सांस्कृतिककार्यक्रमाणां तथा अन्यकार्यक्रमाणाञ्च समायोजनं कुर्यात्। एवं छात्राणां व्यक्तित्वस्य बहुमुखविकासार्थं यथाशक्ति उचितान् अवसरात् दद्यात्।
- ii. अधिनियमेषु निर्धारितेन प्रकारेण प्रत्येकं शैक्षिकविभागात् एकैकं छात्रं तस्य तस्य विभागस्य प्रतिनिधिरूपेण विधिवत् चित्वा तान् अन्तर्भावयित्वा एकः छात्रसंघः स्यात्। तेषु अन्यतमम् अध्यक्षरूपेण अपरं सामान्यसचिवरूपेण च विधिवत् निर्वाचयेत्।
- iii. विश्वविद्यालयः पर्याप्तं धनं सुविधां च प्रदाय छात्राणां पत्रिकाम् (Magazine) एकं प्रकाशयितुं व्यवस्थां कुर्यात्।
- iv. विश्वविद्यालय-छात्र-संघस्य कार्यक्रमाणां सञ्चालनार्थं पर्याप्तस्य धनस्य व्यवस्थां विश्वविद्यालयः कुर्यात्।
- v. विश्वविद्यालयः छात्राणां कृते युवकसमारोहस्य समायोजनं कुर्यात्।

46. छात्रसौभाग्य निदेशकः

विश्वविद्यालयस्य कुलसचिवः छात्रसौभाग्यपरिषदः पदेन निदेशकः स्यात्।

(45)⁽³⁸⁾ छात्राणाम् आवासः-विश्वविद्यालयेन सञ्चालितेषु

आवासेषु अथवा छात्रसौभाग्यनिदेशेषु अथवा छात्रसौभाग्यनिदेशकेन अनुमोदिते स्थाने विश्वविद्यालयस्य छात्राः निवसेयुः।

परन्तु विश्वविद्यालयपरिसरात् अष्टौ किलोमीटर् अभ्यन्तरे दूरे ये छात्राः निवसन्ति ते स्वकीये गृहे उषित्वा दिवा-छात्ररूपेण पठेयुः। (परित्यक्तः-पश्यन्तु- श्रीशङ्कराचार्य-संस्कृत-विश्वविद्यालयनियमः (संशोधनम्) 2005 (2005 वर्षस्य नियमसंख्या-1) कार्यान्वयनतिथिः-06.01.2005।

*****

दशमः अध्यायः
प्रकीर्णविषयाः

47. निरीक्षणं अन्वेषणाञ्च कर्तुं सर्वकारस्य अधिकारः

- i. विश्वविद्यालयस्य चलाचलसम्पत्तीनां, ग्रन्थालयानां, संग्रहालयानां (Museums) तथा विश्वविद्यालयेन सञ्चालितां शासिताञ्च कामपि संस्थां तथा विश्वविद्यालयस्य तत्त्वावाधानेन साक्षाद् वा प्रचाल्यमानां कामपि क्रियां च, निर्दिष्टेन पुरुषेण पुरुषैर्वा अवलोकयितुं राज्यसर्वकारस्य अधिकारः स्यात्। तथैव विश्वविद्यालयस्य प्रशासनसम्बन्धिनं वित्तसम्बन्धिनं च विषयं निरीक्षितुं विधिवद् अन्वेषणां कर्तुमपि सर्वकारस्य अधिकारः स्यात्।
- ii. सर्वकारः उपखण्ड-1 इति नियमेन निरीक्षणस्य अन्वेषणायाश्च पूर्वं लिखितरूपेण कुलपतिं सूचयेद् यत् सर्वकारः विश्वविद्यालयस्य निर्दिष्टम् विषयविशेषं निरीक्षितुम् एवं तस्मिन् अन्वेषणां च कर्तुं विचारयति इति। कुलपतिश्च सर्वकारस्य निरीक्षणम् अन्वेषणा च यस्मिन् विषये अस्ति तम् अन्वेषणाधिकारिणः पुरस्तात् प्रस्तोतुं अधिकृतमेकम् अधिकारिणं नियोक्तुं समर्थः स्यात्।
- iii. सर्वकारः तथाविधस्य निरीक्षणस्य अन्वेषणायाः वा विषये स्वकीयम् विचारान् विश्वविद्यालयं सूचयेत्। ततः तस्मिन् विषये विश्वविद्यालयस्य वक्तव्यं विचार्य तस्मिन् विषये किं करणीयमिति विश्वविद्यालयमुपदिशेत्।
- iv. विश्वविद्यालयश्च निर्धारितसमयाभ्यन्तरे विषयेऽस्मिन् कृतां क्रियमाणां वा परिहारक्रियां सर्वकाराय प्रतिवेदयेत्।
- v. सर्वकारः यत्र विश्वविद्यालयेन सन्तोषजनकतया विषयेऽस्मिन् काऽपि प्रतिक्रिया निर्दिष्टसमयाभ्यन्तरे न कृता चेत्, विश्वविद्यालयेन समर्पितम् उत्तरम् अथवा विवरणपत्रं परिशोधय यथोचितान् निर्देशान् दातुं शक्नोति।
- vi. विश्वविद्यालयनियमस्य उपखण्डसंख्या-5 इत्यस्य अनुसारेण सर्वकारेण प्रेषितान् निर्देशान् विश्वविद्यालयः अनुपालयेत्, अथवा विषयममुं कुलाधिपतये समर्प्य विषयेऽस्मिन् तस्यादेशम् अनुपालयेत्। कुलाधिपतेः निर्णयः अन्तिमः स्यात्।
- vii. उपखण्डसंख्या (1) तः (6) पर्यन्तानां विषयेषु विद्यमानेष्वपि कस्मिन्नपि समये विश्वविद्यालयस्य कार्याणि तस्य उद्देश्यानां हिताय न प्रबन्धितानि भवन्ति इति सर्वकारः चिन्तयति चेत् अथवा अस्य नियमस्य प्रावधानानुसारेण, अधिनियमानुसारेण, अध्यादेशानुसारेण, नियमानुसारेण वा कार्याणि न भवन्तीति चिन्तयति चेद् अथवा विश्वविद्यालयस्य उद्देश्यानि सफलयितुं विशेषव्यवस्थाः अपेक्षिता इति चिन्तयति चेत् कमपि विषयमधिकृत्य स्पष्टीकरणं वाञ्छति चेत् तं विषयं विश्वविद्यालयाय सूचयेत् तथा विषयेऽस्मिन् निर्धारिते समये विश्वविद्यालयस्य स्पष्टीकरणं निमन्त्रयेत्।
- viii. उपखण्डसंख्या (7) अन्तर्गतेन नियमेन विश्वविद्यालयः समयेन स्पष्टीकरणस्य उत्तरं न ददाति चेदथवा विश्वविद्यालयेन दत्तमुत्तरं सन्तोषजनकं नास्तीति सर्वकारः चिन्तयति चेत्, सर्वकारस्याभिप्रायेण विषयेऽस्मिन् अस्यां परिस्थितौ यथोचितान् निर्देशान् दातुमर्हति।
- ix. उपखण्डसंख्या (8) अन्तर्गतेन नियमेन सर्वकारेण प्रेषितस्य निर्देशस्य विश्वविद्यालयः अनुपालनं कुर्यात् अथवा कुलाधिपतेः समक्षं विषयममुं विचारार्थं समर्पयेत्। अत्र कुलाधिपतेः आदेशः अन्तिमः स्यात्।
- x. विश्वविद्यालयप्रशासनविषये सर्वकारायापेक्षितां सूचनां विश्वविद्यालयः सर्वकाराय प्रकल्पयेत्।

48. अमाननीयाः नियमाः अधिकृतसमितीनां संस्थानाञ्च कार्यकलापाश्च

कमपि नियमं, विश्वविद्यालयेन संरचितानां अधिकृतसमितीनां संस्थानां वा कार्यकलापं, केवलं समितीनां संस्थानां वा संरचनायां कयापि न्यूनतया अथवा तस्यां समितौ संस्थायां वा सदस्यानां का अपि रिक्तिः रिक्तयो वा अस्तीति कारणेन/सन्तीतिकारणेन अथवा कोऽपि अनधिकृतः जनः तस्या अधिकृतसमितेः संस्थाया वा उपवेशने उपस्थित आसीदिति कारणेन अमान्यम् इति न धोषयेत्।

49. सद्भावेन संरचितानां नियमानां परिरक्षणम्-

- i. विश्वविद्यालयेन तत्सम्बद्धया अधिकृतया समित्या संस्थया वा विधिवत् सद्भावेन संरचिताः समेऽपि नियमाः आदेशाः वा अन्तिमाः स्युः। अनेन नियमेन, एभिः अधिनियमैः अध्यादेशैः अथवा नियमैः कृताः अथवा **क्रियमाणाः प्रवृत्तिः** विरुध्य कमपि विवादं (suit) न प्रचालयेत् अथवा विश्वविद्यालयात् क्षतिपूर्तिं न अधियाचयेत्।
- ii. अनेन नियमेन, एभिः अधिनियमैः अध्यादेशैः नियमैः वा केनापि अधिकारिणा कर्मचारिणा कृतान् क्रियमाणान् वा प्रवृत्तिन् उपलक्ष्य प्रबन्धसमितेः पूर्वानुमतिं विना, तमधिकारिणं कर्मचारिणं वा विरुध्य कमपि विवादम् (suit) अभियोगं (Prosecution) अथवा प्रक्रियाः न स्युः।
- iii. अनेन नियमेन अथवा अस्य नियमस्य आधारेण कृतस्य कस्यापि अर्थविधानिकस्य (Civil) आपराधिकस्य वा कर्मणः यद्य **तः** कर्म सद्भावेन कर्तव्यपरिपालनक्रमे कृतं चेत् विश्वविद्यालयस्य कोऽपि अधिकारी कर्मचारी वा उत्तरदायी न स्यात्।

50. काठिन्यनिवारणम्

- i. अस्य नियमस्य प्रावधानानां प्रयोगविषये किमपि काठिन्यमस्ति चेत् सर्वकारः राजपत्रे प्रकाशितादादेशात् कामपि परिहारक्रियां तथा कुर्यात् या प्रस्तुतनियमस्य प्रावधानानामाधारेण असंगता न स्यात् तथा सर्वकारमतेन काठिन्यस्यास्य निवारणे अपेक्षिता अथवा काठिन्यस्य अविलम्बेन निवारणे लाभकारिका भवेत्। परन्तु नियमस्यास्य प्रभावितातिथेरारभ्य वर्षत्रयानन्तरम् अस्य खण्डस्याधारेण कमपि आदेशं न निर्मियात्।
- ii. अस्य खण्डस्याधारेभ्यः प्रकाशितः सर्वेऽपि आदेशः प्रकाशनात्समनन्तरमेव संविधानसभायां समर्पयेत्।

51. वार्षिकं प्रतिवेदनम्

- i. विश्वविद्यालयस्य वार्षिकं प्रतिवेदनम् कुलपतेः निर्देशानुसारेण निर्मियाद् एवं प्रबन्धसमित्या परिवर्तनैः सह/विना अनुमोदयेत्।
- ii. प्रबन्धसमितिः विद्यापरिषदः आ गामिनि उपवेशने एव वार्षिकं प्रतिवेदनमिदं समर्पयेत् तथा विद्यापरिषद् अपेक्षितश्चेत् तस्मिन् स्वाभिमतं विचारान् वा स्वेच्छानुसारेण अभिलेखयेत्।
- iii. वार्षिकं प्रतिवेदनं विद्यापरिषदः विचारानन्तरं कुलपतिः अपेक्षितसमीक्षानन्तरं सर्वकारं प्रति अ ग्रेसारयेत् आगामिवर्षस्य सितम्बरमासस्य 15 दिनाङ्काभ्यन्तरे।⁽³⁹⁾
- iv. वार्षिकप्रतिवेदयस्य प्राप्तेरनन्तरं उपखण्डसंख्या-3 इत्यस्याधारेण समनन्तरमेव एतद् उपयुक्तं स्वाभिमतं निरीक्षणं वा विलिख्य सर्वकारः विधानसभायाः उपवेशनं प्रचलति चेत्तस्मिन् नो चेदनन्तरभाविनि उपवेशने विन्यसेत्।⁽⁴⁰⁾

52. वार्षिकं प्रतिवेदनम्

प्रथमाधिनियमाः अध्यादेशाश्च – अस्मिन् नियमे कश्चिदन्तर्गतोऽपि सर्वकारः विश्वविद्यालयस्य प्रथमम् अधिनियमम् प्रथमम् अध्यादेशाञ्च निर्मियात्।

53. निरसनं संरक्षणञ्च

- i. श्रीशङ्कराचार्य-संस्कृत-विश्वविद्यालय-अध्यादेशः 1993 (1993 वर्षस्य संख्या-13) इतः परं निरस्तः अस्ति।
- ii. अध्यादेशोऽयं निरस्तोऽपि तदनुसारेण यत् किमपि कृतं अथवा तदाधारेण प्रचालिता या कापि प्रवृत्तिः तथैव तिष्ठेत्।
- iii.

⁽³⁹⁾अन्तर्भावितः-पश्यन्तु- श्रीशङ्कराचार्य-संस्कृत-विश्वविद्यालयनियमः (संशोधनम्) 2005 (2005 वर्षस्य नियमसंख्या-1) कार्यान्वयनतिथिः-06.01.2005।

(40)सर्वकारः उपयुक्तानां स्वाभिमतानां निरीक्षणानाञ्च योजनपुरःसरं वार्षिकं प्रतिवेदनं विधानसभायां विन्यसेत्
परिवर्तितः - पश्यन्तु- श्रीशङ्कराचार्य-संस्कृत-विश्वविद्यालयनियमः (संशोधनम्) 2005 (2005 वर्षस्य नियमसंख्या-1)
कार्यान्वयनतिथिः-06.01.2005।

*****
